B. N ಕುಶುನಮ್ಮ

Department of Public Instruction, Mysore

ಶಬ್ದಾದರ್ಶ

ವೆಂಬ

ಹೊಸಗನ್ನಡದ ವ್ಯಾಕರಣವು

ಮೈಸೂರು ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜರವರ

ಕನ್ನಡ ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ಹೆಡ್ ಮಾಸ್ಟರ್

ಬಿ. ಮಲ್ಲಪ್ಪನವರಿಂದ

ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು

BANGALORE CITY

PRINTED AT THE BANGALORE PRESS, MYSORE ROAD

1918

ಪೀಠಿಕೆ

"ಟೆಕ್ಸ್ಟು ಬುಕ್ ಕಮಿಟಿ" ಎಂಬ ಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಮೇ॥ ಭಾಭಾ, ಎಮ್. ಎ., ಯವರು ಕೇಳಿಕೊಂಡ ಮೇರೆಗೆ ಆ ಸಭಾಸಾಮಾಜಿಕರಾದ ಬಿ. ಮಲ್ಲಪ್ಪನವರು, ಎಸ್. ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು, ಆರ್ ನರಸಿಂಹಚಾರ್ಯರು ಈ ಮೂವರೂ ಒಂದು ಉಪಸಭೆ ಸೇರಿ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತಿದ್ದಿದ್ದಾರೆ.

. . . .

ಎರಡನೆಯಾವೃತ್ತಿ ಪಂಡಿತ ಕರಿಬಸಪ್ಪ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಪಂಡಿತ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ರಾಘವಾಚಾರ್ಯರು, ಪಂಡಿತ ಕಾನಕಾನಹಳ್ಳಿ ವರದಾಚಾರ್ಯರು, ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು (ಅಧ್ಯಕ್ಷರು) ಇವರು ತಿದ್ದಿರುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವರಲ್ಲದೆ, ಷಟ್ಪದೀ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಓದುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಆ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೆಲವು ರೂಪವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಬಂಧವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದಾರೆ.

ಮೈಸೂರು,
24-7-1916.

ವಿಷಯಸೂಚಿಕೆ.

ಶಬ್ದಾದರ್ಶ

1. ಅಕ್ಷರಪ್ರಕರಣ.

1. ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳೆಲ್ಲಾ ಅಕ್ಷರ*ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳು ನಾಲ್ವತ್ತೆಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವರವೆಂದೂ, ವ್ಯಂಜನವೆಂದೂ ಎರಡು ವಿಧವು.

2. ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವವೆಂದೂ ದೀರ್ಘವೆಂದೂ ಎರಡು ವಿಧ.

ಹ್ರಸ್ವಗಳು:— ಅ, ಇ, ಉ, ಎ, ಒ.

ದೀರ್ಘಗಳು:— ಆ, ಈ, ಊ, ಏ, ಐ, ಓ, ಔ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳು ಬೆರೆದಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಕೃತಾಕ್ಷರಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವುವು. ಹೀಗೆ 'ಋ' ಎಂಬ ಒಂದು ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರವು ಸೇರಿದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ:— ಋತು, ಋಣ, ಋಷಿ, ಅನೃತ, ಕೃಪೆ, ಮೃದು.

3. ವ್ಯಂಜನಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳೆಂದೂ, ಅವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳೆಂದೂ ಎರಡು ವಿಧ. ವರ್ಗೀಯ ವ್ಯಂಜನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣ, ಮಹಾಪ್ರಾಣ, ಅನುನಾಸಿಕ, ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆ.

ವರ್ಗೀಯ—	ಅಲ್ಪ.	ಮಹಾ.	ಅಲ್ಪ.	ಮಹಾ.	ಅನು.
ಕವರ್ಗ ...	ಕ್	ಖ್	ಗ್	ಘ್	ಙ್
ಚವರ್ಗ ...	ಚ್	ಛ್	ಜ್	ಝ್	ಞ್
ಟವರ್ಗ ...	ಟ್	ಠ್	ಡ್	ಢ್	ಣ್
ತವರ್ಗ ...	ತ್	ಥ್	ದ್	ಧ್	ನ್
ಪವರ್ಗ ...	ಪ್	ಫ್	ಬ್	ಭ್	ಮ್

* ಅಕ್ಷರವನ್ನು ವರ್ಣವೆಂದೂ ಕರೆವುದುಂಟು.

ಅವರ್ಗೀಯ— ಯ್, ರ್, ಲ್, ವ್, ಶ್, ಷ್, ಸ್, ಹ್, ಳ್, ಂ (ಅನುಸ್ವಾರ) ಃ (ವಿಸರ್ಗ) *

ವ್ಯಂಜನಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಪ್ರಾಣಗಳೂ, ಶ, ಷ, ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಗಳೂ, ವಿಸರ್ಗವೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದುಂಟು.

ಉದಾ.

ಠಕ್ಕು, ಠಾಳಿ, ಅಂಥ, ಇಂಥ, ಎಂಥ, ಥಟ್ಟನೆ, ಭಗ್ಗನೆ, ಫಕ್ಕನೆ, ಧಗಧಗನೆ, ಅಷ್ಟು, ಇಷ್ಟು, ಎಷ್ಟು, ಛೀ.

4. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಕ್ಷರಗಳೆಲ್ಲಾ ಮಾತಾಡುವಾಗ ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳತಕ್ಕುವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ತೋರಿಸಿ ಓದುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಗೆ ಲಿಪಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನೂ ಅಕ್ಷರವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕನ್ನಡದ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಎರಡು ಚಿಹ್ನೆಗಳಿರುವುದುಂಟು. ಆ ಲಿಪಿಭೇದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಟ್ಟು ಸೇರಿಸಿ ಅಕ್ಷರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು.

ಲಿಪಿಭೇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.—ಉರಿ, ಇರು. ಇಲ್ಲಿ ಉಕಾರ, ಇಕಾರಗಳಿಗೆ ಎರಡೆರಡು ಚಿಹ್ನೆಗಳಿದ್ದರೂ, ಅಕ್ಷರಗಳು ನಾಲ್ಕಲ್ಲ, ಎರಡೇ. ಹೀಗೆಯೇ ವ್ಯಂಜನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟು. ಉದಾ.—ಹತ್ತು, ತನ್ನ, ನಮ್ಮ, ಅಯ್ಯ, ದರ್ಪ—ದರ್ಪ, ಧರ್ಮ—ಧರ್ಮ.

---

* ವ್ಯಂಜನಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಕಾರವನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ.—ಕ್+ಅ=ಕ. ಅಕ್ಷರಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ "ಕಾರ" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ.—ಅಕಾರ, ಕಕಾರ.

2. ಸಂಧಿಪ್ರಕರಣ.

5. ಅಕ್ಷರಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರುವುದು ಸಂಧಿಯೆನಿಸುವುದು. ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಅಕ್ಷರವು ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಲೋಪವೆಂದೂ, ಹೊಸ ಅಕ್ಷರವು ಬಂದು ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಆಗಮವೆಂದೂ, ಒಂದು ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಅಕ್ಷರವು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಆದೇಶವೆಂದೂ ಸಂಜ್ಞೆ.

ಉದಾ.

ಲೋಪಕ್ಕೆ.—ಊರಿಂದ+ಊರಿಗೆ=ಊರಿಂದೂರಿಗೆ (ಅಕಾರ ಲೋಪ).
ಆಗಮಕ್ಕೆ.—ಜಾತ್ರೆ+ಆಯಿತು=ಜಾತ್ರೆಯಾಯಿತು (ಯಕಾರಾಗಮ).
ಆದೇಶಕ್ಕೆ.—ಮುಂಗಾರು. (ಇಲ್ಲಿ ಕಾರು ಎಂಬ ಪದದ ಕಕಾರಕ್ಕೆ ಗಕಾರಾದೇಶ.)

6. ಲೋಪಸಂಧಿ—ಸ್ವರದ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವಿದ್ದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ನಮ್ಮ+ಅರಸನು=ನಮ್ಮರಸನು.
ಅಲ್ಲಿ+ಒಂದು=ಅಲ್ಲೊಂದು.
ಊರು+ಅನ್ನು=ಊರನ್ನು.
ಬೇರೆ+ಒಬ್ಬನು=ಬೇರೊಬ್ಬನು.

ಹೇಳಬೇಕಾದ ಅರ್ಥವು ತೋರದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಲೋಪವಿಲ್ಲ. ಉದಾ.—

ಮನೆ+ಇದೆ=ಮನಿದೆ
ಮಡು+ಇದು=ಮಡಿದು
} ಎಂದು ಲೋಪಮಾಡಿದರೆ ಬೇಕಾದ ಅರ್ಥವು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ.

7. ಆಗಮಸಂಧಿ.

(1) ಆ, ಇ, ಈ, ಎ, ಏ, ಐ, ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಗಳ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವಿದ್ದರೆ ನಡುವೆ ಯಕಾರ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಕಾ+ಅದೆ=ಕಾಯದೆ.
ಹುಲಿ+ಇಂದ=ಹುಲಿಯಿಂದ.
ಮೀ+ಅಲು=ಮೀಯಲು.
ಮನೆ+ಒಂದು=ಮನೆಯೊಂದು.
ಮೇ+ಇಸು=ಮೇಯಿಸು.
ಕೈ+ಎತ್ತು=ಕೈಯೆತ್ತು.

(2) ಉ, ಊ, ಋ, ಓ, ಔ, ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಗಳ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವಿದ್ದರೆ ನಡುವೆ ವಕಾರ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಮಡು+ಇದು=ಮಡುವಿದು.	ಗೋ+ಇಗೆ=ಗೋವಿಗೆ.
ಹೂ+ಇಂದ=ಹೂವಿಂದ.	ನೌ+ಅನ್ನು=ನೌವನ್ನು.
ಭ್ರಾತೃ+ಅನ್ನು=ಭ್ರಾತೃವನ್ನು.	

ಓಕಾರದ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಯಕಾರ ಬರುವುದುಂಟು.

ಉದಾ.

ನೋ+ಅಲು=ನೋಯಲು.

(3) ಆ, ಈ, ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಂದೆ ಉ, ಊ, ಒ, ಓ, ಎಂಬ ಸ್ವರಗಳಿದ್ದರೆ ನಡುವೆ ವಕಾರ ಬರುವುದು. ಈ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಮುಂದೆ ಯಕಾರವೂ ಬರುವುದುಂಟು.

ಉದಾ.

ಆ+ಉಡಿಗೆ=ಆವುಡಿಗೆ.	ಈ+ಉಂಗುರ=ಈವುಂಗುರ, ಈಯುಂಗುರ.
ಆ+ಊರು=ಆವೂರು.	ಈ+ಊಟ=ಈವೂಟ, ಈಯೂಟ.
ಆ+ಒಲೆ=ಆವೊಲೆ.	ಈ+ಒಂಟೆ=ಈವೊಂಟೆ, ಈಯೊಂಟೆ.
ಆ+ಓಲೆ=ಆವೋಲೆ.	ಈ+ಓಲಗ=ಈವೋಲಗ, ಈಯೋಲಗ.

8. ಆದೇಶಸಂಧಿ.—ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆದೇಶಸಂಧಿಕಾರ್ಯವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದು. ಅದನ್ನು ಸಮಾಸಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಉದಾ.

ಮಳೆಯ+ಕಾಲ=ಮಳೆಗಾಲ.	ಅದು+ಋತು=ಅ ರುತು.
ಬೆಟ್ಟದ+ತಾವರೆ=ಬೆಟ್ಟದಾವರೆ.	ಅವನು+ಋಷಿ=ಅ ರುಷಿ.
ಕಣ್ಣು+ಪನಿ=ಕಂಬನಿ.	ಎಲ್ಲವು+ಋತುಗಳು=ಎಲ್ಲಾ ರುತುಗಳು,

9. ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವಿಕಲ್ಪಗಳು.—ಸಂಧಿಕಾರ್ಯವು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವಾಗಿಯೂ, ಒಂದು ಪದವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಪದದೊಡನೆ ಕೂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿಯೂ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ನಿತ್ಯಕ್ಕೆ.—ಕನ್ನಡ+ಇಗ=ಕನ್ನಡಿಗ.

ಹೊಳೆ+ಅಲ್ಲಿ=ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ.

ಆಡು+ಉತ್ತ=ಆಡುತ್ತ.

ದೊರೆ+ಅಂತೆ=ದೊರೆಯಂತೆ.

ವಿಕಲ್ಪಕ್ಕೆ.—ದೊರೆ ಎಲ್ಲಿ? ದೊರೆಯೆಲ್ಲಿ?

ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವನು ತನ್ನ ಊರಿಗೆ ಬಂದನು.

ಅಲ್ಲಿಂದವನು ತನ್ನೂರಿಗೆ ಬಂದನು.

10. ಪ್ರಕೃತಿಭಾವ.—ದೂರದಿಂದ ಕರೆವಾಗ ಸಂಬೋಧನೆ, ಭಾವಸೂಚಕಾವ್ಯಯಗಳು, ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದಗಳು, ಇವುಗಳ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವಿದ್ದರೆ ಸಂಧಿ ಕಾರ್ಯವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಭಾವವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ.

ಸಂಬೋಧನೆ.—ಅಣ್ಣಾ, ಓಡಿ ಬಾ. ಅಕ್ಕಾ, ಇಲ್ಲಿ ಬಾ.

ಭಾವಸೂಚಕಾವ್ಯಯಕ್ಕೆ.—ಎಲ, ಎಲಾ, ಇವನು ಯಾರು?

ಅಯ್ಯೋ, ಇದೇನು!

ಅವನೋ! ಇವನೋ!

ಓಹೋ! ಅವರಿಗೂ ಹೀಗಾಯಿತೆ?

ಇವನು ಹೋದನೋ ಆ ಕೆಲಸ ಆದ ಹಾಗೇ ಸರಿ!

ಅನುಕರಣಕ್ಕೆ.—ಗುಡುಗುಡು ಎಂದು. ಗುಳುಗುಳು ಎಂದು.

11. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಕೆಲವು ಸಂಧಿಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುವು.

(1) ಸವರ್ಣ ಸ್ವರ*ಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿದರೆ ಆ ಎರಡು ಸ್ವರಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ದೀರ್ಘಸ್ವರವು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ದೈತ್ಯ+ಅರಿ=ದೈತ್ಯಾರಿ.
ಶರಣ+ಆಗತ=ಶರಣಾಗತ.
ವಿದ್ಯಾ+ಅಭ್ಯಾಸ=ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ.
ಗಂಗಾ+ಆತ್ಮಜ=ಗಂಗಾತ್ಮಜ.

ಕವಿ+ಇಂದ್ರ=ಕವೀಂದ್ರ.
ಗಿರಿ+ಈಶ=ಗಿರೀಶ.
ಮಹಿ+ಇಂದ್ರ=ಮಹೀಂದ್ರ.
ಗುರು+ಉಪದೇಶ=ಗುರೂಪದೇಶ.
ವಧೂ+ಉಪೇತ=ವಧೂಪೇತ.

* ಅ—ಆ; ಇ—ಈ, ಉ—ಊ, ಇವು ಸವರ್ಣ ಸ್ವರಗಳು.

(2) ಅ ಆಕಾರಗಳ ಮುಂದೆ ಇ ಈಕಾರಗಳು ಇದ್ದರೆ ಏಕಾರವೂ, ಉ ಊಕಾರಗಳಿದ್ದರೆ ಓಕಾರವೂ, ಋಕಾರವಿದ್ದರೆ ಅರ್ ಎಂಬುದೂ, ಏ ಐಕಾರಗಳಿದ್ದರೆ ಐಕಾರವೂ, ಓ ಔಕಾರಗಳಿದ್ದರೆ ಔಕಾರವೂ, ಆ ಎರಡು ಸ್ವರಗಳಿಗೂ ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವುವು.

ಉದಾ.

ದೇವ+ಇಂದ್ರ=ದೇವೇಂದ್ರ.
ಪ್ರಾಣ+ಈಶ=ಪ್ರಾಣೇಶ.
ಧರಾ+ಇಂದ್ರ=ಧರೇಂದ್ರ.
ಚಾಮುಂಡಾ+ಈಶ್ವರಿ=ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ
ಸೂರ್ಯ+ಉದಯ=ಸೂರ್ಯೋದಯ.
ಏಕ+ಊನ=ಏಕೋನ.
ಗಂಗಾ+ಉದಕ=ಗಂಗೋದಕ.
ಗಂಗಾ+ಊರ್ಮಿ=ಗಂಗೋರ್ಮಿ.
ದೇವ+ಋಷಿ=ದೇವರ್ಷಿ.
ವರ್ಷಾ+ಋತು=ವರ್ಷರ್ತು.

ಲೋಕ+ಏಕವೀರ=ಲೋಕೈಕವೀರ.
ಮುಕ್ತಾ+ಏಕಾವಳಿ=ಮುಕ್ತೈಕಾವಳಿ.
ನಿತ್ಯ+ಐಶ್ವರ್ಯ=ನಿತ್ಯೈಶ್ವರ್ಯ.
ವಿದ್ಯಾ+ಐಶ್ವರ್ಯ=ವಿದ್ಯೈಶ್ವರ್ಯ.
ವನ+ಔಷಧಿ=ವನೌಷಧಿ.
ದೇವತಾ+ಓಘ=ದೇವತೌಘ.
ಘನ+ಔದಾರ್ಯ=ಘನೌದಾರ್ಯ.
ವಿದ್ಯಾ+ಔತ್ಕಣ್ಠ್ಯ=ವಿದ್ಯೌತ್ಕಣ್ಠ್ಯ.

(3) ಇ, ಈ, ಉ, ಊ, ಋಕಾರಗಳ ಮುಂದೆ ಸವರ್ಣಗಳಲ್ಲದ ಸ್ವರಗಳಿದ್ದರೆ, ಇ ಈಕಾರಗಳಿಗೆ ಯಕಾರವೂ, ಉ ಊಕಾರಗಳಿಗೆ ವಕಾರವೂ, ಋಕಾರಕ್ಕೆ ರ ವರ್ಣವೂ ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವುವು.

ಉದಾ.

ಪ್ರತಿ+ಉತ್ತರ=ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ.
ಅಧಿ+ಆತ್ಮ=ಅಧ್ಯಾತ್ಮ.
ಮನು+ಅಂತರ=ಮನ್ವಂತರ.
ಗುರು+ಆಜ್ಞೆ=ಗುರ್ವಾಜ್ಞೆ.

ಭ್ರಾತೃ+ಅಂಶ=ಭ್ರಾತ್ರಂಶ.
ಪಿತೃ+ಆರ್ಜಿತ=ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ.

(4) ಸಕಾರ ತವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಶಕಾರ ಚವರ್ಗಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಸಕಾರಕ್ಕೆ ಶಕಾರವೂ, ತವರ್ಗಕ್ಕೆ ಚವರ್ಗವೂ, ಷಕಾರ ಟವರ್ಗಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಸಕಾರಕ್ಕೆ ಷಕಾರವೂ, ತವರ್ಗಕ್ಕೆ ಟವರ್ಗವೂ ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವುವು.

ಉದಾ.

ಪಯಸ್+ಶಯನ=ಪಯಶ್ಶಯನ.
ಯಶಸ್+ಚಂದ್ರ=ಯಶಶ್ಚಂದ್ರ.
ಸತ್+ಚಿತ್=ಸಚ್ಚಿತ್.
ತತ್+ಜಲಧಿ=ತಜ್ಜಲಧಿ.

ತಪಸ್+ಷಡ್ಭಾಗ=ತಪಷ್ಷಡ್ಭಾಗ.
ಅಯಸ್+ಟಂಕ=ಅಯಷ್ಟಂಕ.
ತತ್+ಟೀಕೆ=ತಟ್ಟೀಕೆ.
ಲಸತ್+ಡಮರುಗ=ಲಸಡ್ಡಮರುಗ.

(5) ಪದಾಂತವಾದ ವರ್ಗಪ್ರಥಮವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಯಾವ ವರ್ಣ ಪರವಾದರೂ ಆಯಾವರ್ಗದ ತೃತೀಯವರ್ಣಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವುವು.

ಉದಾ.

ವಾಕ್+ಈಶ=ವಾಗೀಶ.	ಚಿತ್+ಆನಂದ=ಚಿದಾನಂದ.
ವಾಕ್+ದೇವಿ=ವಾಗ್ದೇವಿ.	ಸತ್+ವಂಶ=ಸದ್ವಂಶ.
ಷಟ್+ಆನನ=ಷಡಾನನ.	ಸುಪ್+ಅಂತ=ಸುಬಂತ.
ವಿರಾಟ್+ರೂಪ=ವಿರಾಡ್ರೂಪ.	ಅಪ್+ಜಾತ=ಅಬ್ಜಾತ.

(6) ಪದಾಂತವಾದ ವ್ಯಂಜನದ ಮುಂದೆ ಅನುನಾಸಿಕವರ್ಣವಿದ್ದರೆ ಆಯಾವರ್ಗದ ಅನುನಾಸಿಕವು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ವಾಕ್+ಮಯ=ವಾಙ್ಮಯ.

ಷಟ್+ಮುಖ=ಷಣ್ಮುಖ.

ಭಗವತ್+ನಾಮ=ಭಗವನ್ನಾಮ.

೩. 3. ನಾಮಪದಪ್ರಕರಣ.

12. ನಾಮಪದಗಳು ವಸ್ತುವಾಚಕ, ಭಾವನಾಮ, ಗುಣವಾಚಕ, ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ, ಸರ್ವನಾಮ, ಎಂದು ಅಯ್ದು ವಿಧ. ವಸ್ತುವಾಚಕದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ರೂಢವಾದ ಹೆಸರನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ರೂಢನಾಮವೆಂದೂ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾದ ಹೆಸರನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅನ್ವರ್ಥನಾಮವೆಂದೂ ಅವರವರ ಇಷ್ಟಾನುಸಾರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಹೆಸರನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಂಕಿತನಾಮವೆಂದೂ ಸಂಜ್ಞೆ.

ಉದಾ.

ವಸ್ತುವಾಚಕಕ್ಕೆ—

ರೂಢನಾಮಕ್ಕೆ.—ಅರಸ, ನೆಲ, ಮನುಷ್ಯ, ಧನ.
ಅನ್ವರ್ಥನಾಮಕ್ಕೆ.—ಕುಂಟ, ಕುರುಡ, ಕಿವುಡ, ಹೆಳವ.
ಅಂಕಿತನಾಮಕ್ಕೆ.—ಮೈಸೂರು, ವಿಂಧ್ಯ, ರಾಮ, ವೆಂಕಟ.

ಭಾವನಾಮಕ್ಕೆ.—ತಪ್ಪು, ಕಪ್ಪು, ಆಟ, ನೋಟ.

ಗುಣವಾಚಕಕ್ಕೆ.—ಕಿರಿದು, ಹಿರಿದು, ಹೊಸದು, ಹಳದು, ಕರಿದು, ಬಿಳಿದು, ಚಿಕ್ಕದು, ದೊಡ್ಡದು, ಹಲವು, ಕೆಲವು, ಎಲ್ಲ, ಅಷ್ಟು, ಇಷ್ಟು, ಎಷ್ಟು, ಅಂಥದು, ಇಂಥದು, ಎಂಥದು.

ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಕ್ಕೆ.—ಒಂದು, ಎರಡು, ಹತ್ತು, ನೂರು.
ಸರ್ವನಾಮಕ್ಕೆ.—ಅದು, ಇದು, ಯಾವುದು, ತಾನು, ನೀನು, ನಾನು.

ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಕೃದಂತ, ತದ್ಧಿತಾಂತ, ಸಮಾಸ, ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ನಾಮಪದವಾದುವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಮೇಲಿನ ಅಯ್ದು ಪಂಗಡಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಉದಾ.

ಕೃದಂತಕ್ಕೆ.—ಓದುವ, ಆಡಿದ, ಬಂದ.
ತದ್ಧಿತಾಂತಕ್ಕೆ.—ಕುಂಬಾರ, ಅರಸತಿ, ಬುದ್ಧಿವಂತ, ಹೂವಾಡಿಗ.
ಸಮಾಸಕ್ಕೆ.—ಮಳೆಗಾಲ, ಕಾಡುಕುರುಬ, ಎಳೆಯಗಿಡ, ಹಣೆಗಣ್ಣು, ಹಣ್ಣುಕಾಯಿ, ಅಂಗಾಲು, ಒಂಬತ್ತು.

13. ನಾಮಪದದ ಮೂಲಭಾಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿಗಳೆಂದೂ, ಪ್ರಾತಿಪದಿಕವೂ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಕೂಡಿದ ರೂಪಕ್ಕೆ ನಾಮಪದವೆಂದೂ ಸಂಜ್ಞೆ.

ಉದಾ.

	ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ.	ವಿಭಕ್ತಿ.	ಪದ.
ವಸ್ತುವಾಚಕ.	ನೆಲ	ಅನ್ನು	ನೆಲವನ್ನು.
ಭಾವನಾಮ.	ಆಟ	ಅನ್ನು	ಆಟವನ್ನು.
ಗುಣವಾಚಕ.	ಹಿರಿದು	ಇಂದ	ಹಿರಿದರಿಂದ.
ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ.	ಒಂದು	ಇಂದ	ಒಂದರಿಂದ.
ಸರ್ವನಾಮ.	ಅದು	ಅ	ಅದರ.
ಕೃದಂತ.	ಓದುವ	ಅ	ಓದುವವನ.
ತದ್ಧಿತಾಂತ.	ಕುಂಬಾರ	ಅಲ್ಲಿ	ಕುಂಬಾರನಲ್ಲಿ.
ಸಮಾಸ.	ಮಳೆಗಾಲ	ಅಲ್ಲಿ	ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ.

14. ಲಿಂಗ.—ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪುರುಷವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದವು ಪುಲ್ಲಿಂಗವಾಗಿಯೂ, ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕವಾದಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾಗಿಯೂ, ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು.

ಉದಾ.

ಪುಲ್ಲಿಂಗಕ್ಕೆ.—ಅರಸ, ತಂದೆ, ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು.

ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಕ್ಕೆ.—ಅಕ್ಕ, ತಾಯಿ, ಪಾರ್ವತಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ.

ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಕ್ಕೆ.—ನೆಲ, ಹೊಲ, ಹಸುಳೆ, ದಂಡು, ಪರ್ವತ, ನದಿ.

ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಎರಡು ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು.

ಉದಾ.

ಪುಲ್ಲಿಂಗ.—ಸೂರ್ಯ ಹುಟ್ಟಿದನು; ಅಂಗಾರಕನು ಮೂರನೆಯ ಕಡೆ ಇರುತ್ತಾನೆ
ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ.—ಸೂರ್ಯ ಹುಟ್ಟಿತು; ಅಂಗಾರಕ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದೆ.
ಹೀಗೆಯೇ ಬುಧ, ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಹಗಳ ಹೆಸರುಗಳು.

ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ.—ದೇವತೆ ವರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು; ಹುಡುಗಿ ಓದುತ್ತಾಳೆ.
ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ.—ಇದು ಗ್ರಾಮದೇವತೆ; ಈ ಹುಡುಗಿ ಚಿಕ್ಕದು.
ಹೀಗೆಯೇ ಕೊತ್ತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು.

ಪುಲ್ಲಿಂಗ.—ಆಳು ಬಂದನು; ನೀನು ತಂದೆ.
ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ.—ಆಳು ಬಂದಳು; ನೀನು ತಾಯಿ.
ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ.—ಆಳು ಬಂದಿತು; ನೀನು ಮಗು.
ಹೀಗೆಯೇ ನಾನು, ತಾನು, ಮುಂತಾದ ಸರ್ವನಾಮಗಳು.

15. ವಚನ.—ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಏಕವಚನವೆಂದೂ, ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬಹುವಚನವೆಂದೂ ಸಂಜ್ಞೆ.

(1) ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷವಾಚಕಗಳಾದ ಪ್ರಾತಿಪದಕಗಳಿಗೆ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ "ಅರು" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಅತ್ತೆಯರು, ಸೊಸೆಯರು, ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಪುರುಷರು, ಮುದುಕರು, ಹುಡುಗರು.

(2) ಅಕಾರಾಂತಗಳಾದ ಬಂಧುವಾಚಕಗಳಿಗೆ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ "ಅಂದಿರು" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಅಣ್ಣಂದಿರು, ಮಾವಂದಿರು, ಅಕ್ಕಂದಿರು, ತಮ್ಮಂದಿರು.

(3) ಗುಣವಾಚಕಗಳಿಗೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗೈಕವಚನದಲ್ಲಿ "ಅವನು," ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗೈಕವಚನದಲ್ಲಿ "ಅವಳು," ಪುಂ. ಸ್ತ್ರೀ. ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ "ಅವರು," ನಪುಂಸಕಲಿಂಗೈಕವಚನದಲ್ಲಿ "ಅದು," ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ "ಅವು," ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುವುವು. ಆಗ ಕೊನೆಯ ದುಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಪುಲ್ಲಿಂಗೈಕ ವಚನ	—	ಕಿರಿಯವನು, ಹಿರಿಯವನು, ಅಂಥವನು
ಸ್ತ್ರೀ.	"	— ಕಿರಿಯವಳು, ಹಿರಿಯವಳು, ಅಂಥವಳು.
ಪುಂ. ಸ್ತ್ರೀ. ಬಹು.	—	ಕಿರಿಯವರು, ಹಿರಿಯವರು, ಅಂಥವರು.
ನ. ಏ.	"	— ಕಿರಿಯದು, ಹಿರಿಯದು, ಅಂಥದು.
ನ. ಬ.	"	— ಕಿರಿಯವು, ಹಿರಿಯವು, ಅಂಥವು.

ಹೊಸದು, ಹಳದು, ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವಾಗ ಪುಂ. ಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ದುಕಾರಕ್ಕೆ ಬಕಾರಾದೇಶವೂ, ನಪುಂಸ್ಕಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಳಕಾರದ ಮೇಲಿನ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಎಕಾರಾದೇಶವೂ ಬರುವುವು. ಎಳದು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಕಾರಾದೇಶವು ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಬಕಾರಾದೇಶಕ್ಕೆ.—ಹೊಸಬನು, ಹಳಬನು, ಹೊಸಬಳು, ಹಳಬಳು, ಹೊಸಬರು, ಹಳಬರು.

ಎಕಾರಾದೇಶಕ್ಕೆ.—ಹಳೆಯದು, ಹಳೆಯುವು, ಎಳೆಯವನು, ಎಳೆಯವಳು, ಎಳೆಯವರು, ಎಳೆಯದು, ಎಳೆಯವು.

(4) ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ "ಗಳು" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಮರಗಳು, ಹಳ್ಳಿಗಳು, ನದಿಗಳು, ಊರುಗಳು, ಮನೆಗಳು.

(5) "ಗಳು" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಪುಂ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿಯೂ, "ಅರು" ಮೊದಲಾದ ಬಹುವಚನ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಮೇಲೂ ಬರುವುದುಂಟು.

ಉದಾ.

ದೊರೆಗಳು, ತಂದೆಗಳು, ಹೆಣ್ಣುಗಳು, ಗುರುಗಳು, ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳು, ದೊಡ್ಡವರುಗಳು, ಅಣ್ಣಂದಿರುಗಳು, ಚಿಕ್ಕವುಗಳು, ಇಂಥವುಗಳು, ಇವರುಗಳು, ನಾವುಗಳು.

(6) ಮಗನು, ಮಗಳು, ಮಗು, ಎಂಬ ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಿಗೂ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಎಂಬ ಒಂದೇ ರೂಪವಿರುವುದು.

(7) ಕೆಲವು ಗುಣವಾಚಕ, ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ, ಸರ್ವನಾಮಗಳ ಏಕವಚನ ಬಹುವಚನಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪನ್ನರೂಪಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ:—

ಗುಣವಾಚಕಕ್ಕೆ—

ನಪುಂ. ಬಹು.	ಪುಂ.ಸ್ತ್ರೀ. ಬಹು.
ಹಲವು	ಹಲವರು
ಕೆಲವು	ಕೆಲವರು
ಎಲ್ಲವು	ಎಲ್ಲವರು
ಅಷ್ಟು	ಅಷ್ಟರು

ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಕ್ಕೆ—

	ನಪುಂ.	ಪು.	ಸ್ತ್ರೀ.
ಏಕ.	ಒಂದು	ಒಬ್ಬನು.	ಒಬ್ಬಳು.
ಬಹು.	ಎರಡು	ಇಬ್ಬರು	
	ಮೂರು	ಮೂವರು	
	ನಾಲ್ಕು	ನಾಲ್ವರು	
	ಐದು	ಐವರು*	

* ಮೂವರು, ನಾಲ್ವರು, ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮೂರು ಮಂದಿ ನಾಲ್ಕು ಜನ, ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ,

ಗೌರವಾದ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪುಂ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು ಎಂಬ ಬಹು ವಚನವುಂಟು.—

ಉದಾ.—ಗೌರವಕ್ಕೆ.—ನೀವು ಒಬ್ಬರು.

ಕೆಲವರು ಎಂಬರ್ಥಕ್ಕೆ.—ಒಬ್ಬರು ಹಾಗೆ, ಒಬ್ಬರು ಹೀಗೆ.

ಸರ್ವನಾಮಕ್ಕೆ.—

ಪುಲ್ಲಿಂಗ.		ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ.		ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ.	
ಏಕ.	ಬಹು.	ಏಕ.	ಬಹು.	ಏಕ.	ಬಹು.
ಅವನು	ಅವರು.	ಅವಳು	ಅವರು.	ಅದು	ಅವು.
ಇವನು	ಇವರು.	ಇವಳು	ಇವರು.	ಇದು	ಇವು.
ಯಾವನು	ಯಾರು.	ಯಾವಳು	ಯಾರು.	ಯಾವುದು	ಯಾವುವು.
ತಾನು	ತಾವು.	ತಾನು	ತಾವು.	ತಾನು	ತಾವು.

ಏಕ.	ಬಹು.	ಏಕ.	ಬಹು.
ನೀನು.	ನೀವು.	ನಾನು.	ನಾವು.

16. ವಿಭಕ್ತಿ.—ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೂ ಎಂಟು ವಿಧವಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವುವು; ಇವಕ್ಕೆ ವಿಭಕ್ತಿಗಳೆಂದು ಸಂಜ್ಞೆ.

ಉದಾ.

ವಿಭಕ್ತಿ	ಪ್ರತ್ಯಯ	ಏಕ.	ಬಹು.
ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿ.	ಉ	ಅರಸನು	ಅರಸರು
ದ್ವಿತೀಯಾ "	ಅನ್ನು	ಅರಸನನ್ನು	ಅರಸರನ್ನು
ತೃತೀಯಾ "	ಇಂದ	ಅರಸನಿಂದ	ಅರಸರಿಂದ
ಚತುರ್ಥೀ "	ಇಗೆ	ಅರಸನಿಗೆ	ಅರಸರಿಗೆ
ಪಂಚಮೀ "	ದೆಸೆಯಿಂದ	ಅರಸನದೆಸೆಯಿಂದ	ಅರಸರದೆಸೆಯಿಂದ
ಷಷ್ಠೀ "	ಅ	ಅರಸನ	ಅರಸರ
ಸಪ್ತಮೀ "	ಅಲ್ಲಿ	ಅರಸನಲ್ಲಿ	ಅರಸರಲ್ಲಿ
ಸಂಬೋಧನ "	ಏ	ಅರಸನೇ	ಅರಸರೇ

17. ವಿಭಕ್ತಿಗಳು ಸೇರುವಾಗ ಆಗುವ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯಗಳು.

(1) ಅಕಾರಾಂತ ಪುಂ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವಾಗಲೂ ನಡುವೆ ನಕಾರಾಗಮವು ಬರುವುದು.

ಅಕಾರಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗಕ್ಕೆ.—ಅಣ್ಣನು, ಅಣ್ಣನೇ, ಅಣ್ಣನನ್ನು, ಅಣ್ಣನಿಂದ, ಅಣ್ಣನಿಗೆ, ಅಣ್ಣನ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಅಣ್ಣನ, ಅಣ್ಣನಲ್ಲಿ.

ಅಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಕ್ಕೆ.—ಅಕ್ಕನು, ಅಕ್ಕನೇ, ಅಕ್ಕನನ್ನು, ಅಕ್ಕನಿಂದ, ಅಕ್ಕನಿಗೆ, ಅಕ್ಕನದೆಸೆಯಿಂದ, ಅಕ್ಕನ, ಅಕ್ಕನಲ್ಲಿ.

(2) ಅಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾ, ಸಂಬೋಧನ, ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವಾಗ ನಡುವೆ ವಕಾರಾಗಮ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಮರವು, ಮರವೇ, ಮರವನ್ನು;
ಆಟವು, ಆಟವೇ, ಆಟವನ್ನು.

ಆದರೆ ಪ್ರಾಣಿವಾಚಕಗಳಾದ ಕೆಲವು ಅಕಾರಾಂತ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ನಕಾರಾಗಮವೇ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಕೋಣನು, ಬಸವನಿಂದ, ಕೋಡಗನಿಗೆ, ಗರುಡನ, ವರಾಹನಲ್ಲಿ.

ತೃತೀಯಾ, ಪಂಚಮೀ, ಷಷ್ಠೀ, ಸಪ್ತಮೀ, ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವಾಗ ನಡುವೆ ದಕಾರಾಗಮ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಮರದಿಂದ, ಮರದ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಮರದ, ಮರದಲ್ಲಿ.
ಆಟದಿಂದ, ಆಟದ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಆಟದ, ಆಟದಲ್ಲಿ.

ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿಯ "ಇಗೆ" ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ "ಕ್ಕೆ" ಪ್ರತ್ಯಯವು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಮರಕ್ಕೆ, ಆಟಕ್ಕೆ.

(3) ಇಕಾರ, ಎಕಾರ, ಐಕಾರಗಳು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಚತುರ್ಥ್ಯೇಕವಚನದಲ್ಲಿ "ಇಗೆ" ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ "ಗೆ" ಪ್ರತ್ಯಯವು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಹರಿಗೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ, ವಿಧಿಗೆ; ದೊರೆಗೆ, ಅತ್ತೆಗೆ, ಮನೆಗೆ; ಕೈಗೆ, ಮೈಗೆ.

(4) ಎಲ್ಲಾ ಉಕಾರಾಂತ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೂ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯಾ, ಪಂಚಮೀ, ಷಷ್ಠೀ, ಸಪ್ತಮೀ, ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವಾಗ ನಡುವೆ "ಇನ್" ಎಂಬ ಆಗಮವು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಊರಿಂದ, ಊರಿನಿಂದ; ಊರದೆಸೆಯಿಂದ, ಊರಿನದೆಸೆಯಿಂದ; ಊರ, ಊರಿನ; ಊರಲ್ಲಿ, ಊರಿನಲ್ಲಿ.

ಹೀಗೆಯೇ, ಗುರುವಿಂದ, ಗುರುವಿನಿಂದ; ಗುರುವ, ಗುರುವಿನ; ಹೆಣ್ಣ, ಹೆಣ್ಣಿನ; ಹೆಣ್ಣಲ್ಲಿ, ಹೆಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ.

(5) ಉಕಾರಾಂತಗಳಾದ ಗುಣವಾಚಕ, ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ, ಸರ್ವನಾಮ, ಉದು ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತವಾದ ಕೃದಂತ, ಈ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ನಪುಂಸಕೈಕವಚನದಲ್ಲಿ "ಅರ್" ಎಂಬ ಆಗಮವು ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಗುಣವಾಚಕಕ್ಕೆ.—ಕಿರಿದರಿಂದ, ಕಿರಿದರ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಕಿರಿದರ, ಕಿರಿದರಲ್ಲಿ.
ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಕ್ಕೆ.—ಒಂದರಿಂದ, ಒಂದರದೆಸೆಯಿಂದ, ಒಂದರ, ಒಂದರಲ್ಲಿ.
ಸರ್ವನಾಮಕ್ಕೆ.—ಅದರಿಂದ, ಅದರ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಅದರ, ಅದರಲ್ಲಿ.
ಕೃದಂತಕ್ಕೆ.—ಕೊಡುವುದರಿಂದ, ಕೊಡುವುದರ ದೆಸೆಯಿಂದ,ಕೊಡುವುದರ, ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ.

ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ, ಮತ್ತು ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಗುಣವಾಚಕಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ "ಅರ್" ಆಗಮವು ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಕ್ಕೆ.—ಎರಡರ, ಹತ್ತರಲ್ಲಿ, ನೂರರಿಂದ.
ಪರಿಮಾಣವಾಚಕಕ್ಕೆ.—ಅಷ್ಟರಿಂದ, ಎಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ಇಷ್ಟರ.

ಮಿಕ್ಕ ಗುಣವಾಚಕ, ಸರ್ವನಾಮಗಳಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾ.

ಕಿರಿಯುವುಗಳಿಂದ, ಅವುಗಳದೆಸೆಯಿಂದ, ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ.

(6) ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗುಣವಾಚಕ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿಯ "ಇಗೆ" ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ "ಅಕ್ಕೆ" ಪ್ರತ್ಯಯವು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವುದು. ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಗಳಾಗಮವು ಬಂದಾಗ ಇದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾ.

ಗುಣವಾಚಕಕ್ಕೆ.—ಕಿರಿದಕ್ಕೆ, ಕಿರಿಯುವಕ್ಕೆ; ಕಿರಿಯುವುಗಳಿಗೆ.
ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಕ್ಕೆ.—ಒಂದಕ್ಕೆ, ಎರಡಕ್ಕೆ; ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ, ಕೆಲವಕ್ಕೆ.
ಸರ್ವನಾಮಕ್ಕೆ.—ಅದಕ್ಕೆ, ಅವಕ್ಕೆ; ಅವುಗಳಿಗೆ.
ಕೃದಂತಕ್ಕೆ.—ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ; ಕೊಡುವವುಗಳಿಗೆ.

(7) ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯವು ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ಸೇರುವಾಗಲೂ ಅಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಸೇರುವುದು.

ಮರ+ದ್+ಅ+ದೆಸೆಯಿಂದ=ಮರದದೆಸೆಯಿಂದ.

ಊರು+ಇನ್+ಅ+ದೆಸೆಯಿಂದ=ಊರಿನ ದೆಸೆಯಿಂದ.

ಮನೆ+ಅ+ದೆಸೆಯಿಂದ=ಮನೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದ.

ಮನೆಗಳು+ಅ+ದೆಸೆಯಿಂದ=ಮನೆಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ.

ತಾಯಿಯರು+ಅ+ದೆಸೆಯಿಂದ=ತಾಯಿಯರ ದೆಸೆಯಿಂದ.

(8) ದಿಗ್ವಾಚಕಗಳಾದ ಮೇಲು ಕೆಳಗು ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸೇರುವ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಎಕಾರಾದೇಶ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಮೇಲೆ, ಕೆಳಗೆ, ಒಳಗೆ, ಹೊರಗೆ, ಹಿಂದೆ, ಮುಂದೆ.

ಇವುಗಳ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ "ಇಗೆ" ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ "ಅಕ್ಕೆ" ಎಂಬಾದೇಶ ಬರುವುದು; ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಗುಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಮೇಲಕ್ಕೆ, ಕೆಳಕ್ಕೆ, ಒಳಕ್ಕೆ, ಹೊರಕ್ಕೆ, ಹಿಂದಕ್ಕೆ, ಮುಂದಕ್ಕೆ.

(9) ಸಂಬೋಧನ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಲೋಪವು ಬರುವುದು; ಆಗ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕೊನೆಯ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ದೀರ್ಘವು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ರಾಮನೇ; ರಾಮ; ರಾಮಾ. ಹೀಗೆಯೇ ಅಣ್ಣ, ಅಣ್ಣಾ; ಹುಡುಗೀ, ತಂದೇ.

ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಅ, ಆ, ಇರ, ಇರಾ, ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ಬರುವುವು.

ಉದಾ.

ಅಣ್ಣಂದಿರ, ಅಣ್ಣಂದಿರಾ; ಮಕ್ಕಳಿರ, ಮಕ್ಕಳಿರಾ; ಹುಡುಗರಿರ, ಹುಡುಗರಿರಾ.

(10) ತಾನು, ನೀನು, ನಾನು, ಏನು, ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮಗಳ ನಿಷ್ಪನ್ನ ರೂಪಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ:—

ತಾನು	ತಾವು	ನೀನು	ನೀವು	ನಾನು	ನಾವು	ಏನು
ತನ್ನನ್ನು	ತಮ್ಮನ್ನು	ನಿನ್ನನ್ನು	ನಿಮ್ಮನ್ನು	ನನ್ನನ್ನು	ನಮ್ಮನ್ನು	ಏನನ್ನು
ತನ್ನಿಂದ	ತಮ್ಮಿಂದ	ನಿನ್ನಿಂದ	ನಿಮ್ಮಿಂದ	ನನ್ನಿಂದ	ನಮ್ಮಿಂದ	ಏತರಿಂದ
ತನಗೆ	ತಮಗೆ	ನಿನಗೆ	ನಿಮಗೆ	ನನಗೆ	ನಮಗೆ	ಏತಕ್ಕೆ, ಏಕೆ
ತನ್ನ— ದೆಸೆಯಿಂದ	ತಮ್ಮ— ದೆಸೆಯಿಂದ	ನಿನ್ನ— ದೆಸೆಯಿಂದ	ನಿಮ್ಮ— ದೆಸೆಯಿಂದ	ನನ್ನ— ದೆಸೆಯಿಂದ	ನಮ್ಮ— ದೆಸೆಯಿಂದ	ಏತರ— ದೆಸೆಯಿಂದ
ತನ್ನ	ತಮ್ಮ	ನಿನ್ನ	ನಿಮ್ಮ	ನನಗೆ	ನಮಗೆ	ಏತರ
ತನ್ನಲ್ಲಿ	ತಮ್ಮಲ್ಲಿ	ನಿನ್ನಲ್ಲಿ	ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ	ನನ್ನಲ್ಲಿ	ನಮ್ಮಲ್ಲಿ	ಏತರಲ್ಲಿ.

18. ಕೆಲವು ಕಾಲವಾಚಕ ಸ್ಥಾನವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ತೃತೀಯಾ, ಪಂಚಮಿ, ಷಷ್ಠೀ, ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ರೂಪಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಂಟು.

ಉದಾ,

ಆಗಿನಿಂದ, ಆಗ್ಗೆ, ಆಗಿನ; ಈಗಿನಿಂದ, ಈಗ್ಗೆ, ಈಗಿನ; ಯಾವಾಗಿನಿಂದ, ಯಾವಾಗ್ಗೆ, ಯಾವಾಗಿನ; ಅಂದಿನಿಂದ, ಅಂದಿಗೆ, ಅಂದಿನ; ನಾಳೆಯಿಂದ, ನಾಳೆಗೆ, ನಾಳೆಯ; ಎಲ್ಲಿಂದ, ಎಲ್ಲಿಗೆ, ಎಲ್ಲಿಯ; ಅಲ್ಲಿಂದ, ಅಲ್ಲಿಗೆ, ಅಲ್ಲಿಯ.

ಸರ್ವನಾಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬೋಧನ ವಿಭಕ್ತಿಯ ರೂಪಗಳಿಲ್ಲ.

4. ಕ್ರಿಯಾಪದಪ್ರಕರಣ.

19. ಕ್ರಿಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿಯೂ, ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಧಾತುವೆಂದು ಸಂಜ್ಞೆ.

ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಧಾತುಗಳು ಕೆಲವು; ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿ ಆಗಿರುವ ಧಾತುಗಳು ಕೆಲವು.

ಮೂಲಧಾತುಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ—

ಕಾ, ಸಾಕು, ಕಲಕು, ಬದುಕು, ಇಕ್ಕು, ಅಳುಕು; ಮುಗಿ, ಹೋಗು, ಮಿಗು, ತೂಗು, ಮಲಗು, ಹಿಗ್ಗು, ಮರುಗು, ನಡುಗು; ಮಿಂಚು, ಮೆಚ್ಚು, ನೆಚ್ಚು, ಹಂಚು; ಅಂಜು, ಈಜು, ಉಜ್ಜು; ದಾಟು, ಹುಟ್ಟು, ಮೆಟ್ಟು, ಹರಟು; ನುಡಿ, ಹಿಡಿ, ಕೊಡು, ಇಡು, ಹರಡು, ಒಡ್ಡು, ಪಡೆ, ನಡೆ; ಕುಣಿ, ಕಾಣು; ಸುತ್ತು, ಒತ್ತು; ಮಿಡಿ, ಒದೆ, ಓದು, ತಿದ್ದು; ಈನು, ನೆನೆ, ಎನ್ನು, ನೋ; ಒಪ್ಪು, ತಪ್ಪು; ನಂಬು, ತುಂಬು, ಉಬ್ಬು, ಬೇ; ಮಾ, ಚಿಮ್ಮು, ಮೇ; ಹೊಯ್, ಬಯ್, ಕೊಯ್; ಸುರಿ, ಅರಿ, ಹೀರು, ಸೇರು, ಅದಿರು; ಸೋಲು, ಹೊಲಿ, ಒಲಿ; ಹೇಸು, ಅರಸು, ಬಳಸು; ಗುಡಿಸು, ಬಡಿಸು, ಇಳಿ, ಹೊಗಳು, ಬಾಳು, ಎಳೆ, ತೊಳೆ, ಮುಂತಾದುವು.

ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಧಾತುಗಳು ಆಗುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ—

(1) ಕಳವಳ ಮೊದಲಾದ ನಾಮವಾಚಕಗಳಿಗೂ, ಧಗಧಗ ಮೊದಲಾದ ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ "ಇಸು" ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರುವುದು.

ಉದಾ.

ಕಳವಳಿಸು, ಅಬ್ಬರಿಸು, ಉಬ್ಬರಿಸು, ಕನ್ನಡಿಸು, ಓಲಗಿಸು; ಧಗಧಗಿಸು, ಛಟಛಟಿಸು, ಥಳಥಳಿಸು, ಮುಘಮುಘಿಸು, ಮುಂತಾದುವು.

(2) ಯತ್ನ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ "ಇಸು" ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರುವುದು.

ಉದಾ.

ಯತ್ನಿಸು, ಭಾವಿಸು, ಸ್ತುತಿಸು, ಪ್ರಲಾಪಿಸು, ಸಿದ್ಧಿಸು, ಭೇದಿಸು, ವಿಶೇಷಿಸು, ನಿರ್ಣಯಿಸು, ಸುಖಿಸು, ದುಃಖಿಸು, ಭಿನ್ನಿಸು, ಮುಂತಾದುವು.

ರಕ್ಷಣ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ "ಇಸು" ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಸೇರಿಸುವಾಗ ಅವುಗಳ "ಅಣ" "ಅನ" ಎಂಬ ಅಂತ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ರಕ್ಷಣ+ಇಸು=ರಕ್ಷಿಸು.	ಭಜನ+ಇಸು=ಭಜಿಸು.
ಸೇವನ+ಇಸು=ಸೇವಿಸು.	ತ್ಯಜನ+ಇಸು=ತ್ಯಜಿಸು.
ಸ್ಮರಣ+ಇಸು=ಸ್ಮರಿಸು.	ಚಲನ+ಇಸು=ಚಲಿಸು.

ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರೇರಿಸು, ಲಾಲಿಸು, ವರ್ಣಿಸು, ಪಾಲಿಸು, ಮುಂತಾದುವು.

ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅಂತ್ಯಭಾಗಕ್ಕೆ ಲೋಪವಿಲ್ಲ.

ಉದಾ.

ಶಯನಿಸು, ಗಮನಿಸು.

(3) ಎಲ್ಲಾ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೂ ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ* "ಇಸು" ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರುವುದು. ಅದು ಸೇರುವಾಗ ಹಿಂದೆ ಇರುವ "ಇಸು" ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

"ಇಸು" ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ:—ಮಾಡಿಸು, ಮಲಗಿಸು, ಕಲಿಸು, ತೆಗೆಯಿಸು, ಆಡಿಸು, ಓದಿಸು.
ಲೋಪಕ್ಕೆ:—ಕಲಿಸು+ಇಸು=ಕಲಿಸು. ಪೂಜಿಸು+ಇಸು=ಪೂಜಿಸು.

ಉಪಾಧ್ಯಾಯನು ಹುಡುಗನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿದನು.
ತಂದೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಿಂದ ಹುಡುಗನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿದನು.
ಅರ್ಚಕನು ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದನು.
ಅರಸನು ಅರ್ಚಕನಿಂದ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದನು.

20. ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಕರ್ತೃವಿನ ವೃದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತು. ಕರ್ಮವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ಸಕರ್ಮಕ ಧಾತು.

ಉದಾ.

ಅಕರ್ಮಕಕ್ಕೆ.—ಇರು, ಬದುಕು, ಹೋಗು, ಮಲಗು, ಮುಂತಾದುವು.
ಸಕರ್ಮಕಕ್ಕೆ.—ಮಾಡು, ಕೊಡು, ಕರೆ, ಬಿಡು, ಮುಂತಾದುವು.

* ಪ್ರೇರಣ ಎಂದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸುವುದು.

21. ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಾಗುವುವು. ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ತಮಾನರೂಪ, ಭೂತರೂಪ, ಭವಿಷ್ಯದ್ರೂಪ, ಸಂಭಾವನಾರೂಪ, ವಿಧ್ಯಾದಿರೂಪ, ನಿಷೇಧರೂಪ ಎಂದು ಆರು ರೂಪಗಳುಂಟು.

22. ವರ್ತಮಾನ ಭೂತ ಭವಿಷ್ಯದ್ರೂಪಗಳು.—ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ, ಕಳೆದುಹೋದ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಬರುವ ಕಾಲಗಳು ತೋರಿದರೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವರ್ತಮಾನ ಭೂತ ಭವಿಷ್ಯದ್ರೂಪಗಳಾಗುವುವು.

(1) ಈ ರೂಪಗಳ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ—

		ವರ್ತಮಾನ.		ಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯತ್ತು.	
		ಏಕ.	ಬಹು.	ಏಕ.	ಬಹು.
ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ.	ಪು.	ಅನೆ	ಅರೆ	ಅನು	ಅರು
	ಸ್ತ್ರೀ.	ಅಳೆ	ಅರೆ	ಅಳು	ಅರು
	ನ.	ಅದೆ	ಅವೆ	ಭೂತ. ಇತು, ಭವಿ. *ಉದು	ಉವು
ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ.		ಈಯೆ	ಈರಿ	ಎ	ಇರಿ
ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ.		ಏನೆ	ಏವೆ	ಎನು	ಎವು

(2) ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೂ ಧಾತುವಿಗೂ ನಡುವೆ ವರ್ತಮಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ "ಉತ್ತ", ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ "ದ", ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ† "ವ", ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ.

---

* ಉದು, ಉವು, ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅದು, ಅವು, ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

† "ವ" ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ "ಉವ" ಪ್ರತ್ಯಯವು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. "ಉತ್ತ" ಎಂಬುದಕ್ಕೆ "ಉತ" ಎಂತಲೂ ಉಂಟು.

ಇಕಾರಾಂತ, ಎಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳಿಗೂ, ಮೂರು ಲಘುಗಳುಳ್ಳ ಧಾತುಗಳಿಗೂ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುವುಳ್ಳ ಧಾತುಗಳಿಗೂ "ಇತು" ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದಾಗ ನಡುವೆ "ದ" ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.‡

ಉದಾ.

ವರ್ತಮಾನಕ್ಕೆ.—ತಿಳಿ+ಉತ್ತ+ಆನೆ=ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ.

ಭೂತಕ್ಕೆ.—ಕರೆ+ದ+ಅನು=ಕರೆದನು.

ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿಗೆ.—ಮಾಡು+ವ+ಅನು=ಮಾಡುವನು.

ದಕಾರ ಬರದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ.—ತಿಳಿಯಿತು, ಹಿಡಿಯಿತು, ಮುರಿಯಿತು; ಕರೆಯಿತು, ನೆರೆಯಿತು, ಹೊಳೆಯಿತು; ಕಲಕಿತು, ಬದುಕಿತು, ಉದುರಿತು; ಮಾಡಿತು, ನೋಡಿತು, ಹೇಳಿತು.

ಹೊರಡು, ಬಿಸುಡು ಎಂಬ ಧಾತುಗಳಿಗೂ, ಕೆಲವು ಏಕಾಕ್ಷರ ಧಾತುಗಳಿಗೂ "ದ" ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಹೊರಟಿತು, ಬಿಸುಟಿತು; ಬೆಂದಿತು; ನೊಂದಿತು.

ಕೆಲವು ಏಕಾಕ್ಷರ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಬರದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ.—ಕಾಯಿತು, ಮೇಯಿತು.

---

‡ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಕ್ಕೆ ಲಘುವೆಂದೂ, ದೀರ್ಘಸ್ವರ, ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರದೊಂದಿನ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರ, ಅನುಸ್ವಾರ ವಿಸರ್ಗಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರ ಇವುಗಳಿಗೆ ಗುರುವೆಂದೂ ಸಂಜ್ಞೆ.

ತಿಳಿ ಮತ್ತು ಮಾಡು ಎಂಬ ಧಾತುಗಳ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿ—

		ವರ್ತಮಾನಕಾಲ.		ಭೂತಕಾಲ.		ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲ.	
		ಏಕ.	ಬಹು.	ಏಕ.	ಬಹು.	ಏಕ.	ಬಹು.
ಪ್ರ. ಪು.	ಪು.	ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ	ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.	ತಿಳಿದನು ಮಾಡಿದನು	ತಿಳಿದರು ಮಾಡಿದರು.	ತಿಳಿವನು ಮಾಡುವನು	ತಿಳಿವರು. ಮಾಡುವರು.
	ಸ್ತ್ರೀ.	ತಿಳಿಯುತ್ತಾಳೆ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ	ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.	ತಿಳಿದಳು ಮಾಡಿದಳು	ತಿಳಿದರು. ಮಾಡಿದರು.	ತಿಳಿವಳು ಮಾಡುವಳು	ತಿಳಿವರು. ಮಾಡುವರು.
	ನ.	ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ * ಮಾಡುತ್ತದೆ	ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಮಾಡುತ್ತವೆ.	ತಿಳಿಯಿತು ಮಾಡಿತು	ತಿಳಿದುವು. ಮಾಡಿದುವು.	ತಿಳಿವುದು ಮಾಡುವುದು	ತಿಳಿವುವು. ಮಾಡುವುವು.
ಮ. ಪು.		ತಿಳಿಯುತ್ತೀಯೆ ಮಾಡುತ್ತೀಯೆ	ತಿಳಿಯುತ್ತೀರಿ. ಮಾಡುತ್ತೀರಿ.	ತಿಳಿದೆ ಮಾಡಿದೆ	ತಿಳಿದಿರಿ. ಮಾಡಿದಿರಿ.	ತಿಳಿವೆ ಮಾಡುವೆ	ತಿಳಿವಿರಿ. ಮಾಡುವಿರಿ.
ಉ. ಪು.		ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ	ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.	ತಿಳಿದೆನು ಮಾಡಿದೆನು	ತಿಳಿದೆವು. ಮಾಡಿದೆವು.	ತಿಳಿವೆನು ಮಾಡುವೆನು	ತಿಳಿವೆವು. ಮಾಡುವೆವು.

* ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು.

23. ಸಂಭಾವನಾರೂಪ.—ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಾಗಲಿ ಊಹೆಯಾಗಲಿ ತೋರಿದರೆ ಸಂಭಾವನಾರೂಪವಾಗುವುದು. ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಏಕಾಕ್ಷರ ಧಾತುಗಳಿಗೂ, ಎರಡು ಲಘುಗಳುಳ್ಳ ಧಾತುಗಳಿಗೂ "ದ" ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುವುದು.

ಸಂಭಾವನಾರೂಪದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು; ಮತ್ತು ತಿಳಿ, ಮಾಡು, ಎಂಬ ಧಾತುಗಳ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿ—

		ಏಕ.	ಬಹು.	ಏಕ.	ಬಹು.	ಏಕ,	ಬಹು.
ಪ್ರ. ಪು.	ಪು.	ಆನು	ಆರು.	ತಿಳಿದಾನು	ತಿಳಿದಾರು	ಮಾಡಾನು *	ಮಾಡಾರು.
	ಸ್ತ್ರೀ.	ಆಳು	ಆರು.	ತಿಳಿದಾಳು	ತಿಳಿದಾರು	ಮಾಡಾಳು	ಮಾಡಾರು.
	ನ.	ಈತು	ಅವು.	ತಿಳಿದೀತು	ತಿಳಿದಾವು	ಮಾಡೀತು	ಮಾಡಾವು.
ಮ. ಪು.		ಈಯೆ	ಈರಿ.	ತಿಳಿದೀಯೆ	ತಿಳಿದೀರಿ	ಮಾಡೀಯೆ	ಮಾಡೀರಿ.
ಉ. ಪು		ಏನು	ಏವು.	ತಿಳಿದೇನು	ತಿಳಿದೇವು	ಮಾಡೇನು	ಮಾಡೇವು.

24. ವಿಧ್ಯಾದಿರೂಪ.—ಆಜ್ಞೆ, ವಿಜ್ಞಾಪನೆ, ಆಶೀರ್ವಾದ, ಪ್ರಶ್ನೆ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥಗಳು ತೋರಿದರೆ ವಿಧ್ಯಾದಿರೂಪವಾಗುವುದು.

ವಿಧ್ಯಾದಿ ರೂಪದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು; ಮತ್ತು ತಿಳಿ, ಮಾಡು, ಎಂಬ ಧಾತುಗಳ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿ:—

	ಏಕ.	ಬಹು.	ಏಕ.	ಬಹು.
ಪ್ರ. ಪು. ಮೂರು ಲಿಂಗಕ್ಕೂ	ಅಲಿ†	ಅಲಿ	ತಿಳಿಯಲಿ ಮಾಡಲಿ	ತಿಳಿಯಲಿ. ಮಾಡಲಿ.
ಮ. ಪು.	‡ವುದು	ಇರಿ	ತಿಳಿವುದು ಮಾಡುವುದು	ತಿಳಿಯಿರಿ. ಮಾಡಿರಿ.
ಉ. ಪು.	‡ವೆ	‡ವ	ತಿಳಿವೆ ಮಾಡುವೆ	ತಿಳಿವ. ಮಾಡುವ.

ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಗಳು.

(1) ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷದ "ವುದು" ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಲೋಪ ಬಂದು ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಧಾತು ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲುವುದು.

---

* ಮಾಡಿಯಾನು, ಮಾಡಿಯಾಳು, ಮಾಡಿಯಾರು, ಮಾಡಿಯಾವು, ಎಂಬ ರೂಪಗಳು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿವೆ.

† ಶಪಿಸುವಾಗ ಅ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರುವುದು. ಉದಾ.—ಅವನು ನಾಶವಾಗ.

‡ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಹಿಂದೆ ಉಕಾರವನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಉದಾ.—ತಿಳಿಯುವುದು, ತಿಳಿಯುವೆ, ತಿಳಿಯುವ. "ವ" ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಬದಲು ಓಣ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ: ಉದಾ.—ತಿಳಿಯೋಣ, ಮಾಡೋಣ. "ವುದು" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ಉಂಟು: ಉದಾ.—ನೀವು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಉದಾ.—ಮಾಡುವುದು, ಮಾಡು; ತಿಳಿವುದು, ತಿಳಿ.

(2) ಏಕಾಕ್ಷರ ಧಾತುವಿಗೆ ಸೇರಿದ "ವುದು" ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಇಕಾರಾದೇಶ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಕಾವುದು, ಕಾಯಿ; ಮಿಾವುದು, ಮಿಾಯಿ.

(3) ಉಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ "ಇರಿ" ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಇಕಾರಾದೇಶ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಮಾಡಿರಿ, ಮಾಡಿ; ಹೇಳಿರಿ, ಹೇಳಿ.

(4) ತರು, ಬರು, ಎಂಬ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷದ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ತಾ, ಬಾ ಎಂದೂ, ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ತನ್ನಿ, ಬನ್ನಿ ಎಂದೂ ರೂಪಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

(5) ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಬೇಕು, ಬಹುದು, ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಸೇರಿ ವಿಧ್ಯಾದ್ಯರ್ಥ ವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಆಗ ನಡುವೆ ಅಕಾರಾಗಮ ಬರುವುದು. ತಾ: 12-11-25

ಉದಾ.—ಮಾಡಬೇಕು, ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮಾಡಬಹುದು, ತಿಳಿಯಬಹುದು.

25. ನಿಷೇಧರೂಪ.—ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬರ್ಥ ತೋರಿದರೆ ನಿಷೇಧ ರೂಪವಾಗುವುದು.

ನಿಷೇಧರೂಪದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು; ಮತ್ತು ತಿಳಿ, ಮಾಡು, ಎಂಬ ಧಾತುಗಳ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿ :—

		ಏಕ.	ಬಹು.	ಏಕ.	ಬಹು.
ಪ್ರ. ಪು.	ಪು.	ಅನು	ಅರು.	ತಿಳಿಯನು ಮಾಡನು	ತಿಳಿಯರು. ಮಾಡರು.
	ಸ್ತ್ರೀ.	ಅಳು	ಅರು.	ತಿಳಿಯಳು ಮಾಡಳು	ತಿಳಿಯರು. ಮಾಡರು.
	ನ.	ಅದು	ಅವು.	ತಿಳಿಯದು ಮಾಡದು	ತಿಳಿಯವು. ಮಾಡವು.
ಮ. ಪು.		ಎ	*ಇರಿ.	ತಿಳಿಯೆ ಮಾಡೆ	ತಿಳಿಯಿರಿ. ಮಾಡಿರಿ.
ಉ. ಪು.		ಎನು	ಎವು.	ತಿಳಿಯೆನು ಮಾಡೆನು	ತಿಳಿಯೆವು. ಮಾಡೆವು.

ವಿಶೇಷ ವಿಧಿಗಳು.

(1) ತರು, ಬರು, ಎಂಬ ಧಾತುಗಳ ಆದಿಸ್ವರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘಾದೇಶ ಬರುವುದು.

* ಇದನ್ನು "ಅರಿ" ಎಂದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದುಂಟು. ಉದಾ.—ಮಾಡರಿ.

ಉದಾ.— ತಾರೆನು, ಬಾರೆನು; ತಾರಳು, ಬಾರಳು.

(2) "ಇಲ್ಲ" ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಧಾತುವಿಗೆ ವರ್ತಮಾನ ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ "ವುದು" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಭೂತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ "ಅಲ್" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಸೇರುವುವು.

ಉದಾ.—ತಿಳಿವುದಿಲ್ಲ, ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ; ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ, ನೋಡಲಿಲ್ಲ.

(3) ಕ್ರಿಯೆಗೆ ನಿಷೇಧದ ವಿಧ್ಯಾದಿಗಳು ತೋರಿದರೆ ಧಾತುವಿಗೆ ಬೇಡ, ಬಾರದು, ಕೂಡದು, ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಸೇರುವುವು. ಆಗ ನಡುವೆ ಅಕಾರಾಗಮ ಬರುವುದು. ಆಗದು ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಾಗ "ಅಲ್" ಎಂಬ ಆಗಮ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ತಿಳಿಯಬೇಡ, ನೋಡಬೇಡ; ತಿಳಿಯಬಾರದು, ನೋಡಬಾರದು; ತಿಳಿಯ ಕೂಡದು, ನೋಡಕೂಡದು; ತಿಳಿಯಲಾಗದು, ನೋಡಲಾಗದು.

(4) ಕ್ರಿಯೆಗೆ ನಿಷೇಧ ಸಂಭಾವನೆ ಅಥವಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯನಿಷೇಧ ತೋರಿದರೆ, ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಆರನು, ಆರರು, ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸೇರುವುವು. ಆಗ ನಡುವೆ "ಅಲ್" ಎಂಬ ಆಗಮ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ತಿಳಿಯಲಾರನು, ತಿಳಿಯಲಾರರು; ತಿಳಿಯಲಾರಳು, ತಿಳಿಯಲಾರರು; ತಿಳಿಯಲಾರದು, ತಿಳಿಯಲಾರವು; ತಿಳಿಯಲಾರೆ, ತಿಳಿಯಲಾರಿರಿ; ತಿಳಿಯಲಾರೆನು, ತಿಳಿಯಲಾರೆವು.

26. ಇರು, ಒಲ್, ಬಲ್, ಎಂಬ ಧಾತುಗಳು.

(1) ಇರು ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ವರ್ತಮಾನಕಾಲದ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬೇರೆ ಕೆಲವು ರೂಪಗಳು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಉದಾ.—ಇದ್ದಾನೆ, ಇದ್ದಾರೆ; ಇದ್ದಾಳೆ, ಇದ್ದಾರೆ; ಇದೆ, ಇವೆ; ಇದ್ದೀಯೆ, ಇದ್ದೀರಿ; ಇದ್ದೇನೆ, ಇದ್ದೇವೆ*; ಇವಾನೆ, ಇದಾರೆ, ಎಂಬಂತೆ ಈ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ದಕಾರಕ್ಕೆ ದ್ವಿತ್ವವಿಲ್ಲದಿರುವುದೂ ಉಂಟು.

(2) ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಥದ "ಒಲ್" ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ನಿಷೇಧ ರೂಪ ಮಾತ್ರ ಉಂಟು.

ಉದಾ.—ಒಲ್ಲನು, ಒಲ್ಲರು; ಒಲ್ಲಳು, ಒಲ್ಲರು; ಒಲ್ಲದು, ಒಲ್ಲವು; ಒಲ್ಲೆ, ಒಲ್ಲಿರಿ; ಒಲ್ಲೆನು, ಒಲ್ಲೆವು.

* ಇದ್ದಿತು ಎಂಬ ಭೂತರೂಪಕ್ಕೆ ಇತ್ತು ಎಂಬ ರೂಪವು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

(8) ಜ್ಞಾನಾರ್ಥದ "ಬಲ್" ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ವರ್ತಮಾನ ಭೂತರೂಪಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಂಟು.

ಉದಾ.—ಬಲ್ಲನು, ಬಲ್ಲರು; ಬಲ್ಲಳು, ಬಲ್ಲರು; ಬಲ್ಲುದು, ಬಲ್ಲುವು; ಬಲ್ಲೆ, ಬಲ್ಲಿರಿ; ಬಲ್ಲೆನು, ಬಲ್ಲೆವು.

27. "ದ" ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರುವಾಗ ಬರುವ ಸಂಧಿಕಾರ್ಯಗಳು:

(1) ಎರಡು ಲಘುಗಳಿಂದ ಕೂಡದಿರುವ ಉಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳ ಕೊನೆಗೆ ಇಕಾರಾದೇಶ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಮಾಡು+ದ+ಅನು=ಮಾಡಿದನು.
ಮಲಗು+ದ+ಅನು=ಮಲಗಿದನು.

ಹೀಗೆಯೇ, ನೋಡು, ಹಾರು, ತೂಗು, ಕಟ್ಟು, ಅಂಜು, ತಳ್ಳು, ಕಾಪಾಡು, ಹರಡು, ಕಿವುಚು, ಕಲಕು, ಹರಟು, ಕರುಬು, ಬೆದರಿಸು, ರಕ್ಷಿಸು, ಯತ್ನಿಸು, ಮುಂತಾದುವು.

(2) ದ್ವಿಲಘುಗಳಾದ ಗು, ಡು, ರು, ವರ್ಣಾಂತ ಧಾತುಗಳ ಗು, ಡು, ರು. ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಕ, ಟ, ತ ಕಾರಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆದೇಶವಾಗುವುವು. ಆಗ ದ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೂ ಅದೇ ರೂಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಮಿಗು+ದ+ಅನು=ಮಿಕ್ಕನು.
ಕೊಡು+ದ+ಅನು=ಕೊಟ್ಟನು.
ತೆರು+ದ+ಅನು=ತೆತ್ತನು.

ಹೀಗೆಯೇ, ಹೊಗು, ನಗು, ಉಗು; ಬಿಡು, ಸುಡು, ಇಡು, ಉಡು, ಕೆಡು, ಪಡು; ಹೊರು, ಹೆರು, ಮುಂತಾದುವು.

ಒಡಂಬಡು, ಬೇರ್ಪಡು, ಏರ್ಪಡು, ಮೊರೆಯಿಡು, ಗೋಳಿಡು, ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳೂ ಪಡು, ಇಡು, ಎಂಬ ಧಾತುಗಳಂತೆಯೇ ರೂಪಹೊಂದುತ್ತವೆ.

ಹೊರಡು, ಬಿಸುಡು, ಎಂಬ ಧಾತುಗಳ ಡು ಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪವಾಗಿ, ದ ಕಾರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಟಕಾರಾದೇಶ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಹೊರಟನು, ಬಿಸುಟನು.

(3) ಬೀಳು, ಕೀಳು, ಕಾಣು, ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳ ಕೊನೆಯ ಸ್ವರಸಹಿತ ವರ್ಣಕ್ಕೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ದ, ತ, ಣ ಕಾರಾದೇಶಗಳೂ, ಅದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ದ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ದ, ತ, ಡ ಕಾರಾದೇಶಗಳೂ ಬರುವುವು. ಧಾತುವಿನ ದೀರ್ಘಸ್ವರವು ಹ್ರಸ್ವವಾಗುವುದು.

ಬೀಳು+ದ+ಅನು=ಬಿದ್ದನು. ಹೀಗೆಯೇ, ಏಳು, ಕಳು, ಗೆಲ್ಲು, ಮೆಲ್ಲು, ಇರು.
ಕೀಳು+ದ+ಅನು=ಕಿತ್ತನು. ಹೀಗೆಯೇ, ಉಳು, ಅಳು, ಎಚ್ಚರು, ಬೇಸರು.
ಕಾಣು+ದ+ಅನು=ಕಂಡನು. ಹೀಗೆಯೇ, ಉಣ್ಣು, ಕೊಳ್ಳು.

ಈ, ಸಾ, ಎಂಬ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ನಡುವೆ ತಕಾರಾಗಮವೂ, ದ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ತಕಾರಾದೇಶವೂ, ದೀರ್ಘಕ್ಕೆ ಹ್ರಸ್ವವೂ ಬರುವುವು.—ಇತ್ತನು, ಸತ್ತನು.

(4) ನೋ, ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳ ದೀರ್ಘಕ್ಕೆ ಹ್ರಸ್ವಾದೇಶವೂ ದ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಹಿಂದೆ ನಕಾರಾಗಮವೂ ಬರುವುವು.

ಉದಾ.—ನೋ+ದ+ಅನು=ನೊಂದನು. ಹೀಗೆಯೇ, ಬೇ, ವಿಾ.

(5) ಕೊಲ್ಲು, ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳ ಕೊನೆಯ ಸ್ವರಸಹಿತ ವರ್ಣಕ್ಕೆ ನಕಾರಾದೇಶ ಬರುವುದು

ಉದಾ.—ಕೊಲ್ಲು+ದ+ಅನು=ಕೊಂದನು. ಹೀಗೆಯೇ, ಸಲ್ಲು, ನಿಲ್ಲು, ತಿನ್ನು, ಎನ್ನು, ತರು, ಬರು.

ನಿಲ್ಲು ಎಂಬ ಧಾತುವಿಗೆ ಪರವಾದ ದ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ತಕಾರಾದೇಶವೂ ಬರುವುದು.

ನಿಲ್ಲು+ದ+ಅನು=ನಿಂತನು.

(6) ಕಲಿ, ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳ ಮುಂದಿನ ದ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ತಕಾರಾದೇಶ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಕಲಿ+ದ+ಅನು=ಕಲಿತನು. ಹೀಗೆಯೇ, ಬಲಿ, ಹುಳಿ, ಕುರಿ, ಕಳಿ, ಕೀ, ಬೀ, ಮರೆ, ಕೊಳೆ, ಮೊಳೆ.

(7) ಆಗು, ಹೋಗು, ಈನು, ಎಂಬ ಧಾತುಗಳ ಕೊನೆಯ ಸ್ವರಸಹಿತ ವರ್ಣಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುವುದು. ಆಗು, ಹೋಗು, ಎಂಬ ಧಾತುಗಳಿಗೆ "ಇತು" ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರುವಾಗಲೂ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಆದನು, ಹೋದನು, ಈದುವು; ಆಯಿತು, ಹೋಯಿತು.

---

5. ಕೃದಂತಪ್ರಕರಣ.

28. ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಕೃತ್ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಕೃದಂತ ಶಬ್ದಗಳಾಗುವುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೃದಂತನಾಮ, ಕೃದಂತಭಾವನಾಮ, ಕೃದಂತಾವ್ಯಯ, ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧ.

29. ಕೃದಂತನಾಮ.—ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಕರ್ತೃ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ "ಅ" ಎಂಬ ಕೃತ್ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುವುದು; ಆಗ ನಡುವೆ ಭೂತಕಾಲದಲ್ಲಿ "ದ," ವರ್ತಮಾನ ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ "ವ," ನಿಷೇಧದಲ್ಲಿ "ಅದ" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ, ಕೃದಂತನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಾಗುವುವು.

ಉದಾ.—ಭೂತರೂಪಕ್ಕೆ.	ವರ್ತಮಾನಭವಿಷ್ಯತ್ತುಗಳಿಗೆ.	ನಿಷೇಧಕ್ಕೆ.
ಮಾಡಿದ	ಮಾಡುವ	ಮಾಡದ
ಕರೆದ	ಕರೆವ	ಕರೆಯದ

(1) ಕೃದಂತ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಪುಂಸ್ತ್ರೀ ನಪುಂಸಕೈಕವಚನ ಬಹುವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವನು, ಅವಳು, ಉದು,* ಅವರು, ಉವು,* ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವುವು.

ಉದಾ.—ಭೂತಕ್ಕೆ: ಮಾಡಿದವನು, ಮಾಡಿದವಳು, ಮಾಡಿದುದು; ಮಾಡಿದವರು ಮಾಡಿದುವು.

ವರ್ತಮಾನ ಭವಿಷ್ಯತ್ತುಗಳಿಗೆ: ಮಾಡುವವನು, ಮಾಡುವವಳು, ಮಾಡುವುದು, ಮಾಡುವವರು, ಮಾಡುವುವು.

ನಿಷೇಧಕ್ಕೆ: ಮಾಡದವನು, ಮಾಡದವಳು, ಮಾಡದುದು; ಮಾಡದವರು, ಮಾಡದುವು.

(2) ಮನೆಮುರುಕ, ಬಾಯಿಬಡುಕ, ಹೊಟ್ಟೆಹೊರಕ, ಬಾಳುಹರಕ, ತಿರುಕ, ಹರುಕ, ಕುಡುಕ, ನೋಟಕ, ತುಂಟ, ಕಳ್ಳ, ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ಕೃದಂತನಾಮಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಉದಾ.—ತಿರುಕ=ತಿರಿಯುವವನು.

30. ಕೃದಂತಭಾವನಾಮ.

(1) ಎಲ್ಲಾ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವುದು ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುವುದು. ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು ಧಾತುಸ್ವರೂಪದಲ್ಲೇ ಇರುವುವು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳ ಆದಿ ಸ್ವರವು ದೀರ್ಘವಾಗುವುದು.

ಉದಾ.—ವುದು† ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ:—ಹುಟ್ಟುವುದು, ನಡೆವುದು, ಕರೆವುದು, ಮಾಡುವುದು, ಕೇಳುವುದು, ಹೇಳುವುದು.

ಧಾತು ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ.—ಹುಟ್ಟು, ನಡೆ, ನುಡಿ, ಓದು, ತಪ್ಪು, ಬೆಳೆ, ಕಟ್ಟು, ಗುದ್ದು, ಬೀಳು, ಬದುಕು, ಉರಿ.

ದೀರ್ಘಕ್ಕೆ.—ಕೆಡು, ಕೇಡು, ಬಿಡು, ಬೀಡು.

(2) ಇತರ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು :—

‡ ಇಕೆ.—ಬಾಳಿಕೆ, ನಂಬಿಕೆ, ಹೊಗಳಿಕೆ, ಹೋಲಿಕೆ, ಎಚ್ಚರಿಕೆ, ಆಳಿಕೆ, ಅಂಜಿಕೆ, ನಾಚಿಕೆ, ಬಳಲಿಕೆ, ಬೆದರಿಕೆ.

---

* ಉದು, ಉವು, ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ "ಅದು" "ಅವು" ಎಂಬುವೇ ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಉದಾ.—ಮಾಡುವದು, ಮಾಡುವವು, ಮಾಡಿದುದು, ಮಾಡದುದು, ಎಂಬುವಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ್ದು, ಮಾಡದ್ದು, ಎಂದೇ ವಾಡಿಕೆ. ತೃತಿಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮಾಡುವವುಗಳಿಂದ, ಮಾಡುವವಕ್ಕೆ, ಎಂಬದಾಗಿ ಅವು ಪ್ರತ್ಯಯವೇ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

† ಓಣ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವು ವಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಉದಾ—ಕರೆಯೋಣ, ಓದೋಣ. ವುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉವುದು ಎಂಬುದು ವಾಡಿಕೆ. ಉದಾ—ಕರೆಯುವುದು, ನುಡಿಯುವುದು.

‡ ಕೆಲವರು, ಬಾಳುವಿಕೆ, ಆಳುವಿಕೆ, ನಿಲ್ಲುವಿಕೆ, ಬರುವಿಕೆ, ಎಂಬಂತೆ ವಿಕೆ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನೂ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇಗೆ.—ಉಡಿಗೆ, ತೊಡಿಗೆ, ಅಡಿಗೆ, ಹೆರಿಗೆ, ಮುತ್ತಿಗೆ, ಹಾಸಿಗೆ.

ಅವು.—ಕಳವು, ಬರವು, ಸೆಳವು, ಮರವು, ಗೆಲವು, ನಿಲವು, ಒಲವು.

ವು.—ಸಾವು, ನೋವು, ಮೇವು, ಸುಳಿವು, ದಣಿವು, ಅರಿವು.

ತ.—ಕುಣಿತ, ತಿವಿತ, ಇರಿತ, ಒಗೆತ, ನೆಗೆತ, ಮೆರೆತ.

ವಳಿ.—ನಡೆವಳಿ, ಸಲುವಳಿ, ಕೊಡುವಳಿ, ತರುವಳಿ, ಹಿಡಿವಳಿ.

*ಟ—ಆಟ, ನೋಟ, ಓಟ, ಮಾಟ, ಕಾಟ, ಊಟ.

ಅಲು—ಮುಗ್ಗಲು, ಬಿಕ್ಕಲು, ಒಣಗಲು, ಜಾರಲು.

ಎ.—ನಗೆ, ಹೊರೆ; ಅತೆ—ಅಳತೆ, ನಡತೆ; ಅಪು—ನೆನಪು, ಹೊಳಪು; ಅ—ಎಚ್ಚರ, ಬೇಸರ; ಸಾಲ, ಸೋಲ. ಅಕೆ—ಮೊಳಕೆ, ಬೆರಕೆ. ವಳಿಕೆ.—ಬೆಳೆವಳಿಕೆ, ತಿಳಿವಳಿಕೆ; ವಣಿಗೆ—ಮೆರೆವಣಿಗೆ, ಬರೆವಣಿಗೆ; ಇತ—ಒಪ್ಪಿತ, ತಪ್ಪಿತ; ಗೆ.—ಬೇಗೆ, ನಂಬುಗೆ; ಅಣೆ—ಒಕ್ಕಣೆ, ಹರಗಣೆ.

3. ಹಳಗನ್ನಡದ ಕೆಲವು ಕೃದಂತ ಭಾವನಾಮಗಳು ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುವು.

ಉದಾ.—ಏಳ್ಗೆ—ಏಳಿಗೆ; ಸಲ್ಗೆ—ಸಲಿಗೆ; ನೋಂಪಿ—ನೋಹಿ; ಕಾಣ್ಕೆ—ಕಾಣಿಕೆ; ಒಲ್ಮೆ—ಒಲುಮೆ.

31. ಕೃದಂತಾವ್ಯಯ.—ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ "ದು, ಉತ್ತ, ಅದೆ, ಅಲು, ದರೆ, ಅ" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಅವ್ಯಯಕೃದಂತಗಳಾಗುವುವು. ಅವುಗಳು ಪೂರ್ಣಕ್ರಿಯೆಗೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿರುವುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಏಕ ಕರ್ತೃಕಗಳು, ಕೆಲವು ಭಿನ್ನ ಕರ್ತೃಕಗಳು:—

(1) ಏಕ ಕರ್ತೃಕಗಳು.—ಒಂದು ಕರ್ತೃವಿನಿಂದ ಎರಡು ಕ್ರಿಯೆಗಳುಂಟಾದಾಗ ಮೊದಲು ಹೇಳುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಕಾಲ ತೋರಿದರೆ ಆ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ದು ಪ್ರತ್ಯಯವೂ, ಏಕಕಾಲವು ತೋರಿದರೆ "ಉತ್ತ"† ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ, ನಿಷೇಧವು ತೋರಿದರೆ "ಅದೆ" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ, ಪ್ರಯೋಜನ ತೋರಿದರೆ "ಅಲು" ಅಥವಾ "ಅಲಿಕ್ಕೆ" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಬರುವುವು. ದ್ವಿಲಘುವಲ್ಲದ ಉಕಾರಾಂತ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ದು ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಇ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬರುವುದು. ದು, ದರೆ, ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವಾಗ ದ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಬರುವುವು.

‡ ಉದಾ.—ಪೂರ್ವಕಾಲಕ್ಕೆ.—ನಾನು ನುಡಿದು ಹೋದೆನು;
ಹಕ್ಕಿ ಹಾರಿಹೋಯಿತು.

---

* ಇಲ್ಲಿ ಆಡು ಮೊದಲಾದ ಧಾತುಗಳ ಡುಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುತ್ತದೆ.

† ಉತ್ತ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಾ, ಎಂತಲೂ, ವುದೂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಲೂ ಎಂತಲೂ ವಾಡಿಕೆಯುಂಟು.

‡ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಇದ್ದರೆ ಎರಡೆರಡು ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೇ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಉದಾ.—ನಾನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದೆನು.

ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ.—ನಾನು ನುಡಿಯುತ್ತ ಹೋದೆನು.
ನಿಷೇಧಕ್ಕೆ.—ನಾನು ನುಡಿಯದೆ ಹೋದೆನು.
ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ.—ನಾನು ನುಡಿಯಲು (ನುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ) ಹೋದೆನು.

(2) ಭಿನ್ನ ಕರ್ತೃಕಗಳು.—ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕರ್ತೃಗಳಿಂದ ಎರಡು ಕ್ರಿಯೆಗಳುಂಟಾದಾಗ, ಮೊದಲು ಹೇಳುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಣ ತೋರಿದರೆ ಆ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ "ಅಲು" ಅಥವಾ "ದು" ಪ್ರತ್ಯಯವೂ, ಏಕ ಕಾಲ ತೋರಿದರೆ ಉತ್ತ, ದು, ಅದೆ, ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಮೇಲೆ "ಇರಲು," "ಇರಲಾಗಿ" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ, ಆಗ ತಾನೇ ನಡೆಯಿತೆಂಬ ಅರ್ಥ ತೋರಿದರೆ "ವುದೂ" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ, ಪಕ್ಷಾರ್ಥ ತೋರಿದರೆ "ದರೆ" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ, ಭಾವಾರ್ಥ ತೋರಿದರೆ "ಅ" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಬರುವುವು.

ಉದಾ.

ಕಾರಣಕ್ಕೆ.—ಗುರು ಬೋಧಿಸಲು ಶಿಷ್ಯನು ಕಲಿತನು.
ಮಳೆ ಬಿದ್ದು ಹೊಳೆ ಹೆಚ್ಚಿತು.
ಅವನು ಕಾಲು ಜಾರಿ ಬಿದ್ದನು.

ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ.—ಅವನು ಬರುತ್ತಿರಲು (ಬರುತ್ತಿರಲಾಗಿ) ನಾನು ಕಂಡೆನು.
ನಾನು ತಡೆದಿರಲು (ತಡೆದಿರಲಾಗಿ) ಅವನು ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು.
ನೀನು ನುಡಿಯದಿರಲು (ನುಡಿಯದಿರಲಾಗಿ) ನನಗೆ ಕೋಪಬಂದಿತು.

ಆಗ ತಾನೇ ನಡೆದುದಕ್ಕೆ*.—ನಾನು ಕೇಳುವುದೂ (ಕೇಳುತ್ತಲೂ) ಅವನು ಕೊಟ್ಟನು.
ಪಕ್ಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ*.—ನೀನು ಹೇಳಿದರೆ ನಾನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ.

ಭಾವಾರ್ಥಕ್ಕೆ*.—ಅವನು ನನ್ನನ್ನು ಹೋಗ ಹೇಳಿದನು, ಬರಮಾಡಿದನು, ಮಾಡ ಗೊಡಿಸನು (ಕೊಡಿಸು ಎಂಬ ಕಡೆ ಗಕಾರಾದೇಶ ಬರುವುದು).

---

6. ತದ್ಧಿತಾಂತಪ್ರಕರಣ.

32. ನಾಮಪದಗಳ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿದರೆ ತದ್ಧಿತಾಂತಗಳಾಗುವುವು. ಅವು ಸೇರುವಾಗ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಲೋಪ ಬರುವುದು:

ತದ್ಧಿತಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ತದ್ಧಿತಾಂತ ನಾಮ, ತದ್ಧಿತಾಂತ ಭಾವನಾಮ, ತದ್ಧಿತಾಂತಾವ್ಯಯ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧ.

---

* ವುದೂ, ಉತ್ತಲೂ, ದರೆ, ಅ, ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಏಕ ಕರ್ತೃಕಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವುದುಂಟು. ಉದಾ.—ನಾನು ಹೋಗುವುದೂ ಅವನನ್ನು ಕಂಡೆನು. ಅವನು ಏಳುತ್ತಲೂ ಮುಖವನ್ನು ತೊಳೆದನು. ನಾನು ಬಂದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಾಣುವೆನು. ನನಗೆ ಅವನು ಹೇಳಬಂದನು. ಅವನು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿದನು.

33. ತದ್ಧಿತಾಂತ ನಾಮ.—ನಾಮಪದಗಳ ಮೇಲೆ "ವಂತ," "ಇಗ," "ಗಾರ," ಮುಂತಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿದರೆ ತದ್ಧಿತಾಂತ ನಾಮಗಳಾಗುವುವು.

ಉದಾ.

ಪ್ರತ್ಯಯ.	ಉದಾ.	ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಅಥವಾ ಅರ್ಥ.*
(1) ಪ್ರಥಮಾಂತದ ಮೇಲೆ ವಂತ, ಆಳಿ.	ಗುಣವಂತ ಹಣವಂತ, ಮಾತಾಳಿ.	ಗುಣವು ಇವನಲ್ಲಿ ಉಂಟು. ಮಾತು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು.
(2) ದ್ವಿತೀಯಾಂತದ ಮೇಲೆ ಇಗ.	ಕೇಡಿಗ, ದವಸಿಗ, ಗಂದಿಗ, ಕನ್ನಡಿಗ, ಲೆಕ್ಕಿಗ.	ಕೇಡನ್ನು ಮಾಡುವವನು. ದವಸವನ್ನು ಮಾರುವವನು. ಕನ್ನಡವನ್ನು ತಿಳಿದವನು.
(3) ದ್ವಿತೀಯಾಂತದ ಮೇಲೆ ಗಾರ.	ಕಂಚುಗಾರ, ಬಳೆಗಾರ, ಮೋಸಗಾರ, ಹಣಗಾರ, ಬಲಗಾರ, ಬೇಟೆಗಾರ, ಹಾಲುಗಾರ.	ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರ ಅರ್ಥ ಹೇಳಬೇಕು.
(4) ದ್ವಿತೀಯಾ ಸಪ್ತಮ್ಯಂತಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾರ.	ಕೋಲುಕಾರ, ಓಲೆಕಾರ, ಹರಿಕಾರ, ಗುರಿಕಾರ.	"
(5) ದ್ವಿತೀಯಾಂತದ ಮೇಲೆ ಆಡಿಗ, ವಾಳ.	ಹೂವಾಡಿಗ, ಹಾವಾಡಿಗ, ಮಡಿವಾಳ.	
(6) ದ್ವಿತೀಯಾಂತದ ಮೇಲೆ ಅನೆಯ.	ಒಂದನೆಯ, ಹತ್ತನೆಯ, ಅಷ್ಟನೆಯ, ಇಷ್ಟನೆಯ, ಮೊದಲನೆಯ.	ಸ್ಥಾನನಿರ್ದೇಶ.
(7) ಸಪ್ತಮ್ಯಂತದ ಮೇಲೆ ಅ.	ಮೂಡಲ, ಪಡುವಲ, ಅಲ್ಲಿಯ, ಎಲ್ಲಿಯ, ಅತ್ತಲ, ಇತ್ತಲ, ಕಡೆಯ.	ಸ್ಥಾನನಿರ್ದೇಶ.
(8) ಸಪ್ತಮ್ಯಂತದ ಮೇಲೆ ಇನ (ಅಥವಾ ಅಣ)	ಮೇಲಿನ, ಕೆಳಗಿನ, ಹೊರಗಿನ, ಹಿಂದಿನ, ಮುಂದಿನ, ಅಂದಿನ, ಆಗಿನ, ಮೇಲಣ, ಕೆಳಗಣ, ಮುಂತಾದುವು.	ಸ್ಥಾನಕಾಲ ನಿರ್ದೇಶ.

ಅನೆಯ, ಅ, ಇನ, ಅಣ.—ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳ ಮೇಲೆ ಪುಂಸ್ತ್ರೀ ನಪುಂಸಕೈಕವಚನ ಬಹುವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ಮುಂತಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳಾಗುವುವು.

* ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯವೆಂದರೆ, ತದ್ಧಿತಾಂತ ಮತ್ತು ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ತೋರುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳುವುದು.

ಉದಾ.

ಹತ್ತಿರದವನು, ಮೂಡಲವಳು, ತೆಂಕಲದು, ಹಿಂದಿನವರು, ಅಲ್ಲಿಯವು, ಮೇಲಣವನು.

(9) ಷಷ್ಠ್ಯಂತದ ಮೇಲೆ ಇತಿ.—ಅರಸಿತಿ, (=ಅರಸನ ಹೆಂಡತಿ), ಬೀಗಿತಿ, ಹೆಗ್ಗಡಿತಿ, ತಳವಾರಿತಿ.

(10) ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ಸೇರುವ ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು:—ಇತಿ, ಇತ್ತಿ, ಗಿತ್ತಿ, ಎ, ಇ.—ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿತಿ, ಕುಂಬಾರಿತಿ; ಒಕ್ಕಲಿಗಿತ್ತಿ, ಗಾಣಿಗಿತ್ತಿ, ಹೂವಾಡಿಗಿತ್ತಿ; ಬೆಸ್ತಗಿತ್ತಿ, ಅಗಸಗಿತ್ತಿ, ಸೂಲಗಿತ್ತಿ; ಗುಣವಂತೆ, ಜಾಣೆ, ಹೆಡ್ಡೆ, ಚದುರೆ; ಮುದುಕಿ, ಹುಡುಗಿ, ಕರಿಗಿ.

34. ತದ್ಧಿತಾಂತ ಭಾವನಾಮ.

(1) ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತ್ಯಂತದ ಮೇಲೆ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ತನ, ಇಕೆ, ಉ, ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿದರೆ ತದ್ಧಿತಾಂತ ಭಾವನಾಮಗಳಾಗುವುವು.

ಉದಾ.—ಜಾಣನಭಾವ=ಜಾಣತನ; ಹೀಗೆಯೇ ಹೆಡ್ಡತನ, ಶೂರತನ, ಅರಸುತನ; ಗಾಡಿಕೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಿಕೆ; ಕಿವುಡು, ಕುರುಡು, ಸೊತ್ತು, ಕುಳ್ಳು, ಹೆಡ್ಡು, ಮುಂತಾದುವು.

(2) ಗುಣವಾಚಕಗಳಿಗೆ "ತನ" ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರುವಾಗ ಕೊನೆಯ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೂ ಲಿಂಗತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೂ ಲೋಪ ಬರುವುದು. ಆಗ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಕಾರವಿದ್ದರೆ ನಡುವೆ ಅಕಾರಾಗಮ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ದೊಡ್ಡವನ ಭಾವ=ದೊಡ್ಡತನ; ಹೀಗೆಯೇ ಚಿಕ್ಕತನ; ಸಣ್ಣತನ.
ಹಿರಿಯವನ ಭಾವ=ಹಿರಿ+ಅ+ತನ=ಹಿರಿಯತನ; ಹೀಗೆಯೇ ಕಿರಿಯತನ.

(3) ಹಳಗನ್ನಡದ ಕೆಲವು ತದ್ಧಿತಾಂತ ಭಾವನಾಮಗಳು ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವುವು.

ಉದಾ.

ಕರ್ಪು=ಕಪ್ಪು; ತೆಳ್ಪು=ತೆಳುವು; ತಣ್ಪು=ತಂಪು; ನುಣ್ಪು=ನುಣುಪು; ಪೆರ್ಮೆ=ಹೆಮ್ಮೆ.

35. ತದ್ಧಿತಾಂತಾವ್ಯಯ.—ನಾಮಪದಗಳ ಮೇಲೆ "ಅಂತೆ" ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿದರೆ ತದ್ಧಿತಾಂತಾವ್ಯಯಗಳಾಗುವುವು. ಈ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುವಾಗ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಲೋಪವಿಲ್ಲ.

(1) ಹೋಲಿಸುವಾಗ ಷಷ್ಠ್ಯಂತದಮೇಲೆ ಅಂತೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುವುವು:—

ಉದಾ.

ಚಂದ್ರನಂತೆ, ಅವನಂತೆ, ಸೂರ್ಯನಹಾಗೆ, ಚಂದ್ರನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ.

(2) ಅವಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ, ಷಷ್ಠ್ಯಂತದ ಮೇಲೆ ವರೆಗೆ, ತನಕ. ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಬರುವುವು.

ಉದಾ.

ಊರಿನವರೆಗೆ; ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ; ಊರಿನತನಕ, ಸಂಜೆಯುತನಕ.

(3) ಪ್ರಯೋಜನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಓಸುಗ ಮುಂತಾದವೂ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ, 'ಇಂತ" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತ್ಯಂತದ ಮೇಲೆ ಬರುವುವು.

ಉದಾ.—ಅವನಿಗೋಸುಗ, ಅವನಿಗೋಸ್ಕರ; ಅದಕ್ಕೆಸಲವಾಗಿ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ; ಇದಕ್ಕಿಂತ ಅದು ದೊಡ್ಡದು, ರಾಮುನಿಗಿಂತ ಕೃಷ್ಣನು ಜಾಣನು.

---

7. ಸಮಾಸಪ್ರಕರಣ.

36. ಸಮಾಸ: ಅದರ ವಿಭಾಗಗಳು.—ಎರಡು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಪದಗಳು ಅರ್ಥಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಸೇರಿ ಒಂದು ಪದವಾಗುವುದೇ ಸಮಾಸವೆನಿಸುವುದು. ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಲೋಪಬರುವುದು. ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪದದ ಆದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕ, ತ, ಪ ಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗ, ದ, ಬ ಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವುವು.

ಉದಾ.

ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ.	ಸಮಾಸ.
ಮಳೆಯಕಾಲ.	ಮಳೆಗಾಲ.
ಬೆಟ್ಟದ ತಾವರೆ.	ಬೆಟ್ಟದಾವರೆ.
ಆಕಾಸದ ಪುಟ್ಟಿ.	ಆಕಾಸಬುಟ್ಟಿ.
ನೆರೆಯ ಮನೆಯ ಸುದ್ದಿ.	ನೆರೆಮನೆಸುದ್ದಿ.
ಕೆರೆಯೂ, ಕಟ್ಟೆಯೂ, ಬಾವಿಯೂ.	ಕೆರೆಕಟ್ಟೆಬಾವಿ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತತ್ಪುರುಷ, ಕರ್ಮಧಾರಯ, ಅಂಶಿ, ದ್ವಂದ್ವ, ಬಹುವ್ರೀಹಿ, ಎಂದು ಸಮಾಸಗಳು ಅಯ್ದು ವಿಧ.*

37. ತತ್ಪುರುಷಸಮಾಸ.—ಪೂರ್ವಪದೋತ್ತರಪದಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಪದದ ಅರ್ಥವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದರೆ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವಾಗುವುದು. ಈ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಲೋಪಬರುವುದೋ ಆ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಹೆಸರು ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ಬರುವುದು:

ಉದಾ.

ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ.	ಸಮಾಸ.	ಹೆಸರು.
ಹಣ್ಣನ್ನು ಮಾರುವವನು	— ಹಣ್ಣುಮಾರುವವನು	ದ್ವಿತೀಯಾತತ್ಪುರುಷ.†
ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದೆನು	— ಪುಸ್ತಕ ಬರೆದನು	
ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿ	— ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ	

* ಕ್ರಿಯಸಮಾಸ, ಗಮಕ ಸಮಾಸ, ಎಂಬ ಸಮಾಸಗಳೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುತ್ತವೆ.

† ದ್ವಿತೀಯಾತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವನ್ನು ಕೆಲವರು ಕ್ರಿಯಾಸಮಾಸವೆನ್ನುವರು.

ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹೂ — ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂ ಬೇಲದ ಮರ * — ಬೇಲದಮರ ಮಾವಿನ ಮರ * — ಮಾವಿನಮರ		ಷಷ್ಠೀ ತತ್ಪುರುಷ.
ಅಣಿಯಲ್ಲಿ ಜಾಣೆ — ಅಣಿಜಾಣೆ ಹರಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲ — ಹರಟೆಮಲ್ಲ		ಸಪ್ತಮೀ ತತ್ಪುರುಷ.

ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಇವು ಮೂರೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಮಿಕ್ಕ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ಪುರುಷವು ಅಪೂರ್ವ.

38. ಕರ್ಮಧಾರಯಸಮಾಸ.— ಲಿಂಗ ವಿಭಕ್ತಿ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನವಾದ ವಿಶೇಷಣವು ವಿಶೇಷ್ಯದೊಡನೆ ಸಮಾಸವಾಗುವುದು ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸವೆನಿಸುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತರ ಪದದ ಅರ್ಥವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದು. ಪೂರ್ವ ಪದವು ಗುಣವಾಚಕ, ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ,† ಸರ್ವನಾಮ,† ಕೃದಂತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿರುವುದು. ಉತ್ತರಪದವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದವೂ ಆಗಿರಬಹುದು.

(1) ಕರ್ಮಧಾರಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದವು ಗುಣವಾಚಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರ ಲಿಂಗ ಸೂಚಕವಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಲೋಪವೂ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿವ ಸ್ವರವು ಇಕಾರವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಕಾರಾಗಮವೂ ಬರುವುವು. ಎಳದು, ಹಳದು, ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಎಳೆಯ, ಹಳೆಯ, ಎಂಬ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುವು.

(2) ಅದು, ಇದು, ಯಾವುದು, ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮಗಳ ಲಿಂಗತ್ರಯ ರೂಪಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಆ, ಈ, ಯಾವ, ಎಂಬ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವುವು. ಆಗ ಉತ್ತರಪದದ ಆದಿ ಸ್ವರವು ಅ ಆ ಐ ಔ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಭಾವವೂ, ಇ ಈ ಎ ಏ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದರೆ ಯಕಾರಾಗಮವೂ, ಉ ಊ ಒ ಓ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದರೆ ವಕಾರಾಗಮವೂ, ಋ ವರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೆ ರುಕಾರಾದೇಶವೂ ಬರುವುವು. "ಎಲ್ಲ" ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಎಂದು ದೀರ್ಘವೂ ಬರುವುದುಂಟು.

---

* ಹೀಗೆ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಲೋಪವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದೂ ಉಂಟು.

† ಪೂರ್ವಪದವು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಾಗಿದ್ದರೆ ದ್ವಿಗುಸಮಾಸವೆಂದೂ, ಸರ್ವನಾಮ ಅಥವಾ ಕೃದಂತವಾಗಿದ್ದರೆ ಗಮಕಸಮಾಸವೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾ.

ಗುಣವಾಚಕಕ್ಕೆ.—ದೊಡ್ಡವನು (ಆದ) ಹುಡುಗನು=ದೊಡ್ಡ ಹುಡುಗನು.
ಹೊಸದು (ಆದ) ಕನ್ನಡವು=ಹೊಸಗನ್ನಡವು.
ಕಿರಿಯವಳು ಮಗಳು=ಕಿರಿಯ ಮಗಳು.
ಹಿರಿಯವರು ಮಕ್ಕಳು=ಹಿರಿಯ ಮಕ್ಕಳು.
ಎಳದು ಗಿಡವು=ಎಳೆಯ ಗಿಡವು.
ಹಳೆಯವು ಬಟ್ಟೆಗಳು=ಹಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳು.

ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಕ್ಕೆ.—ಮೂರು ದಿಕ್ಕುಗಳು=ಮೂರು ದಿಕ್ಕುಗಳು. *
ನಾಲ್ಕು ಆನೆಗಳು=ನಾಲ್ಕಾನೆಗಳು. *

ಸರ್ವನಾಮಕ್ಕೆ.—ಅದು ಆಟ=ಆ ಆಟ.
ಅವನು ಮನುಷ್ಯ=ಆ ಮನುಷ್ಯ.
ಇದು ಪುಸ್ತಕ=ಈ ಪುಸ್ತಕ.
ಇವಳು ಹೆಂಗಸು=ಈ ಹೆಂಗಸು.
ಯಾವುದು ಕೆಲಸ=ಯಾವ ಕೆಲಸ.
ಯಾರು ಜನರು=ಯಾವ ಜನರು.
ಎಲ್ಲರು ಜನರು=ಎಲ್ಲ ಜನರು, ಎಲ್ಲಾ ಜನರು.

ಕೃದಂತಕ್ಕೆ.—ಓದುವವನು ಹುಡುಗನು=ಓದುವ ಹುಡುಗನು.
ಮಾಡಿದುದು ಕಾರ್ಯ=ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯ.
ಬರುವವರು ಜನರು=ಬರುವ ಜನರು.

39. ಅಂಶಿಸಮಾಸ.†—ಪೂರ್ವಪದವು ಅಂಶವನ್ನೂ, ಉತ್ತರಪದವು ಅಂಶವುಳ್ಳ ವಸ್ತುವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಂಶಿಸಮಾಸವೆನಿಸುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದದ ಅರ್ಥವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದು.

ಅಂಶಿಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಅಡಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಕೊನೆಯ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಬಿಂದುವೂ, ಮೇಗು, ಮುಂದು, ಹಿಂದು, ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಕೊನೆಯ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಲೋಪವೂ ಬರುವುವು. ವಿಗ್ರಹ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಹೇಳುವ ಪದವು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಪದವಾಗುವುದು.

ಉದಾ.

ಕಾಲ ಅಡಿ=ಅಂಗಾಲು.	ಕೈಯ ಅಡಿ=ಅಂಗೈ.
ಕೈಯ ಮೇಗು=ಮೇಗೈ.	ಕಾಲ ಮೇಗು=ಮೇಗಾಲು.
ಕೈಯ ಮುಂದು=ಮುಂಗೈ.	ಕಾಲ ಮುಂದು=ಮುಂಗಾಲು.
ಕಾರ ಹಿಂದು=ಹಿಂಗಾರು.	ಕೆರೆಯ ಒಳಗು=ಒಳಗೆರೆ.

* ಒಟ್ಟು ತೋರುವಂತೆ ಹೇಳುವಾಗ ಮೂರುದಿಕ್ಕು, ನಾಲ್ಕಾನೆ ಎಂಬಂತೆ ಬಹುವಚನ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುವುದೂ ಉಂಟು.

† ಇದನ್ನು ಕೆಲವರು ಅವ್ಯಯೀಭಾವವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

40. ದ್ವಂದ್ವಸಮಾಸ.—ಸಹಯೋಗ ತೋರುವಂತೆ ಎರಡು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ನಾಮಪದಗಳು ಸೇರಿ ಸಮಾಸವಾಗುವುದು ದ್ವಂದ್ವಸಮಾಸವೆನಿಸುವುದು. ಈ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಉಭಯಪದಗಳ ಅರ್ಥಗಳೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುವು. ಒಟ್ಟು ತೋರುವಂತೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಸಮಾಸವು ಏಕವಚನಾಂತವಾಗುವುದು.

ಉದಾ.

ಆನೆಯೂ, ಕುದುರೆಯೂ=ಆನೆಕುದುರೆಗಳು.
ಮರವೂ, ಗಿಡವೂ, ಬಳ್ಳಿಯೂ=ಮರಗಿಡ ಬಳ್ಳಿಗಳು.
ಹಣ್ಣು, ಕಾಯಿ (ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು)=ಹಣ್ಣುಕಾಯಿ.
ಹತ್ತು ಒಂಬತ್ತು (ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು)=ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು.

41. ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸ.—ಎರಡು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ನಾಮಪದಗಳು ಸೇರಿ ಸಮಾಸವಾಗುವಾಗ ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥವು ತೋರಿದರೆ ಆ ಸಮಾಸವು ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಯೆನಿಸುವುದು. ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ, ವ್ಯಧಿಕರಣ, ಸಂಖ್ಯೋಭಯಪದ, ವ್ಯತಿಹಾರಲಕ್ಷಣ ಎಂದು ಬಹುವ್ರೀಹಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ.

(1) ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದದ ಅರ್ಥವು ಉತ್ತರಪದದ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿಯೂ ಎರಡು ಪದಗಳೂ ಸಮಾನವಿಭಕ್ತ್ಯಂತಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು.

ಉದಾ.

ಓರೆ (ಆದ) ಕಣ್ಣು (ಯಾರಿಗುಂಟೋ ಅವನು)=ಓರೆಗಣ್ಣ.
ಸೊತ್ತು (ಆದ) ಕೈ (ಯಾರಿಗುಂಟೋ ಅವನು)=ಸೊತ್ತುಗೈಯ.

(2) ವ್ಯಧಿಕರಣ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದವು ಪ್ರಥಮಾಂತವಾಗಿಯೂ, ಉತ್ತರಪದವು ಸಪ್ತಮ್ಯಂತವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು.

ಉದಾ.

ಹೂ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ (ಯಾರಿಗುಂಟೋ ಅವನು)=ಹೂಗಣ್ಣ.
ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು (ಯಾರಿಗುಂಟೋ ಅವನು)=ಹಣೆಗಣ್ಣ.

(3) ಸಂಖ್ಯೋಭಯಪದ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಲಿ ಸಂಶಯವಾಗಲಿ ತೋರುತ್ತಿರುವುದು.

ಉದಾ.

ವಿಕಲ್ಪಕ್ಕೆ.—ಎರಡು (ಅಥವಾ) ಮೂರು=ಎರಡು ಮೂರು
ನಾಲ್ಕು (ಅಥವಾ) ಅಯ್ದು=ನಾಲ್ಕಯ್ದು.

ಸಂಶಯಕ್ಕೆ.—ಎರಡೋ? ಮೂರೋ? =ಎರಡುಮೂರು.
ನಾಲ್ಕೋ? ಐದೋ? =ನಾಲ್ಕಯ್ದು.

(4) ವ್ಯತಿಹಾರ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಹೊಡೆದಾಡಿ ಮಾಡುವ ಜಗಳವು ತೋರುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪದದ ಕಡೆಯ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಆಕಾರವೂ, ಉತ್ತರಪದದ ಕಡೆಯ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಇಕಾರವೂ ಬರುವುವು.

ಕೋಲಿನಿಂದ ಕೋಲಿನಿಂದ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಹೊಡೆದಾಡುವುದು ಯಾವ ಜಗಳದಲ್ಲೋ ಅದು=ಕೋಲಾಕೋಲಿ.

ಹಣೆಯಿಂದ ಹಣೆಯಿಂದ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಚಚ್ಚುವುದು ಯಾವ ಜಗಳದಲ್ಲೋ ಅದು=ಹಣಾಹಣಿ.

42. ಅರಿಸಮಾಸ.—ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕನ್ನಡದ ಪದಕ್ಕೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಕ್ಕೂ ಸಮಾಸ ಮಾಡಕೂಡದು. ಆದರೆ ಕ್ರಿಯಾ ಸಮಾಸ, ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲ. ಬಿರುದಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಕವಿಗಳ ಕೆಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಾಸ ಗಳ ಅರಿಸಮಾಸವು ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಬಿರುದಾವಳಿಗೆ.—ರಾಯಕೋಲಾಹಲ, ದಳಮುಖಾದಿತ್ಯ.
ಪೂರ್ವಕವಿಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ.—ದಳಪತಿ, ಮಂಗಳಾರತಿ, ಮಳೆಗಾಲ.

43. ಹಳಗನ್ನಡದ ಸಮಾಸ ಶಬ್ದಗಳು.—ಹಳಗನ್ನಡದ ಸಮಾಸ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿಯೂ ಕೆಲವು ಹೊಂದದೆಯೂ ಹೊಸ ಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿರುವುವು.

ಉದಾ.

ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು, ಕೇಸಕ್ಕಿ, ಕೆಂಜೆಡೆ, ನಿಟ್ಟುಸಿರು, ನಟ್ಟಡವಿ, ಕಟ್ಟಿರುವೆ, ಮನೆವಾರ್ತೆ, ಮೂಗಾವುದ, ಮುಕ್ಕೊಟ, ಮುಕ್ಕಣ್ಣ, ಒಕ್ಕಣ್ಣ, ಇತ್ತಂಡ, ಒಪ್ಪೊತ್ತು, ಅರಮನೆ, ಬೆಂಬೂದಿ, ಬಿರುಗಾಳಿ; ತೆಮ್ಮೂಡಲು, ಹನ್ನೊಂದು, ಹದಿಮೂರು, ಇಪ್ಪತ್ತು, ಎಂಬತ್ತು, ತೊಂಬತ್ತು, ಹೆಬ್ಬಾವು, ಒಳಬಾಗಿಲು, ತಣ್ಣೀರು, ಕಂಬನಿ, ಸುಡುಗಾಡು, ಉರಿಬಿಸಿಲು, ಹುರಿಗಡಲೆ, ಮುಂತಾದುವು.

44. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಮಾಸ ಶಬ್ದಗಳು.—ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಮಾಸಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಉದಾ.

(1, ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ—

ದ್ವಿತೀಯಾ.—ಕಾಲಾತೀತ.
ತೃತೀಯಾ.—ಹರಿತ್ರಾತ.
ಚತುರ್ಥೀ.—ಕುಂಡಲಹಿರಣ್ಯ.
ಪಂಚಮೀ.—ಚೋರಭಯ.
ಷಷ್ಠೀ.—ರಾಜಬಲ.
ಸಪ್ತಮೀ.—ರಣಧೀರ.

(2) ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ—

ವಿಶೇಷಣ ಪೂರ್ವಪದ.—ನೀಲಘಟ.
ವಿಶೇಷಣೋತ್ತರ ಪದ.—ವೈಯಾಕರಣಖಸೂಚಿ.
ವಿಶೇಷಣೋಭಯ ಪದ.—ಭೋಜ್ಯೋಷ್ಣ.
ಉಪಮಾನ ಪೂರ್ವಪದ.—ಮೇಘಶ್ಯಾಮ.
ಉಪಮಾನೋತ್ತರ ಪದ.—ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರ.
ಅವಧಾರಣ ಪೂರ್ವಪದ.—ವಿದ್ಯಾಧನ.
ಸಂಭಾವನಾ ಪೂರ್ವಪದ.—ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತ.
ಲುಪ್ತಮಧ್ಯಮ ಪದ.—ದೇವಬ್ರಾಹ್ಮಣ.

(3) ಅವ್ಯಯೀಭಾವ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ—

ನಿರ್ಮಕ್ಷಿಕ, ಅನುರೂಪ, ಪ್ರತಿವೃಕ್ಷ, ಯಥಾಶಕ್ತಿ.

(4) ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸಕ್ಕೆ—

ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಸಪ್ತಾಂಗಗಳು, ಪಂಚವಟಿ, ತ್ರಿಲೋಕಿ.

(5) ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ—

ರಾಮರಾವಣರು, ಧನಕನಕವಸ್ತ್ರಗಳು, ಶೀತೋಷ್ಣ, ಅಶ್ವರಥ, ಸುಖದುಃಖ.

(6) ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ—

ಸಮಾನಾಧಿಕರಣ.— ಪೀತಾಂಬರ, ದಿವ್ಯ ಸುಂದರಮೂರ್ತಿ.
ವ್ಯಧಿಕರಣ.— ಚಕ್ರಪಾಣಿ, ಫಾಲಾಕ್ಷ.
ವ್ಯತಿಹಾರ.— ಕೇಶಾಕೇಶಿ, ದಂಡಾದಂಡಿ.
ಸಹಪೂರ್ವಪದ.— ಸಕುಟುಂಬ, ಸಪರಿವಾರ.
ದಿಗಂತರಾಳ.— ದಕ್ಷಿಣಪೂರ್ವ, ಪಶ್ಚಿಮೋತ್ತರ.

8. ಅವ್ಯಯಪ್ರಕರಣ.

45. ನಾಮಪದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಂತೆ ರೂಪಭೇದವನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಏಕ ರೂಪವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅವ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಅವ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾದ ಅಥವಾ ಅಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥಕಾವ್ಯಗಳೆಂದೂ, ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಕಾಲ, ಸ್ಥಾನ, ರೀತಿ, ಅನುಕರಣ, ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಾವ್ಯಯಗಳೆಂದೂ, ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳ ಅಥವಾ ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಸಂಬಂಧಸೂಚಕಾವ್ಯಯಗಳೆಂದೂ, ಸಂತೋಷ, ವ್ಯಸನ, ಮುಂತಾದ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಭಾವಸೂಚಕಾವ್ಯಯಗಳೆಂದೂ ನಾಲ್ಕು ವಿಧ.

ಕೃದಂತಾವ್ಯಯಗಳು ಕ್ರಿಯಾರ್ಥಕಾವ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ತದ್ಧಿತಾಂತಾವ್ಯಯಗಳು ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಾವ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಉದಾ.

ಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥಕಾವ್ಯಯಕ್ಕೆ.—ಉಂಟು, ಇಲ್ಲ, ಅಹುದು, ಅಲ್ಲ, ಬೇಕು, ಬೇಡ, ಸಾಕು.

ಅಸಂಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥಕಾವ್ಯಯಕ್ಕೆ.—ಹೇಳಿ, ಮಾಡಿ; ಕಂಡು, ಬಂದು; ನೋಡುತ್ತ, ತೋರುತ್ತ; ಪಡೆಯದೆ, ಕೊಡದೆ; ಆಡಿದರೆ, ಬೇಡಿದರೆ; ಹೋಗಲು, ಬರಲು; ಓದಲಿಕ್ಕೆ, ಬರೆಯಲಿಕ್ಕೆ; ಹೋಗ, ಬರ.

ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಾವ್ಯಯಕ್ಕೆ—

ಕಾಲಕ್ಕೆ.—ಬಳಿಕ, ತರುವಾಯ, ಇನ್ನು, ಒಡನೆ, ಕೂಡಲೆ, ಬೇಗ.
ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ.—ಸುತ್ತಲು.

ರೀತಿಗೆ.—ಹಾಗೆ, ಹೀಗೆ, ಹೇಗೆ, ಅಂತು, ಇಂತು, ಎಂತು, ಅಂತೆ, ಬೇರೆ, ಕೆಂಪಗೆ, ಬೆಳ್ಳಗೆ, ಮೆಲ್ಲನೆ, ಮೆಲ್ಲಗೆ, ಸುಮ್ಮನೆ, ಸುಮ್ಮಗೆ.

ಅನುಕರಣಕ್ಕೆ.—ಭಗ್ಗನೆ, ಧೊಪ್ಪನೆ, ಥಟ್ಟನೆ, ಘುಳುಘುಳನೆ, ಛಟಛಟನೆ.

ಸಂಬಂಧಸೂಚಕಾವ್ಯಯಕ್ಕೆ.—ಮತ್ತು, ಊ, ಆದರೆ, ಆದರೂ, ಒಂದಿಗೆ, ಸಂಗಡ, ಹೊರತು, ಅಲ್ಲದೆ, ಇಲ್ಲದೆ, ಇಲ್ಲವೇ, ಅಥವಾ, ಆದುದರಿಂದ.

ಭಾವಸೂಚಕಾವ್ಯಯಕ್ಕೆ.—ಆಃ, ಆ, ಅಹಹ, ಎ, ಏ, ಓ, ಓ, ಅ, ಆ, ಓಹೋ, ಹೋ, ಹೋ ಹೋ, ಅಯ್ಯೋ, ಎಲೆಲಾ, ಛೀ, ಅಕ್ಕಟಾ, ಛಡಛಡ, ಅಷ್ಟೇ, ಅಲ್ಲವೇ.

ಹಿನ್ನ ಸ್ವಾಂಶಿನಿಂದ ಉಪ್ಪಿದ

9. ತದ್ಭವಪ್ರಕರಣ.

46. ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳು ಅಚ್ಚಗನ್ನಡವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವಕ್ಕೆ ದೇಶ್ಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳು ಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಿಂದ ಬಂದು ಬೆರೆದಿರುತ್ತವೆ. ಈಚೀಚೆಗೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಮುಂತಾದ ಅನ್ಯಭಾಷೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳು ಸೇರಿರುವುದುಂಟು.

ಉದಾ.

ದೇಶ್ಯಕ್ಕೆ.—ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ನೆಲ, ಹೊಲ, ಒಳ್ಳೆಯದು, ನಾಲ್ಕು, ಹೇಳು, ಕೇಳು, ಬೆಳೆ, ನಡೆ, ಮುಂತಾದುವು.

ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಬಂದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ.—ಮಾತೆ, ಭೂಮಿ, ಪಟ್ಟಣ, ನದಿ, ಪರ್ವತ, ಅಜ್ಜ, ದಯೆ, ವಿಪತ್ತು, ಸಂಜೆ, ರಾತ್ರಿ, ಕಥೆ, ಬಸದಿ, ಸಂತೆ, ನಿದ್ದೆ, ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಮುಂತಾದುವು.

ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿಯಿಂದ.—ಬದಲು, ಬದಲಾವಣೆ, ಚುನಾಯಿಸು, ಜಮೀನು, ಜಮೀನ್‍ದಾರ್, ರೈತ, ಗುಲಾಮ, ಸಲಾಮು, ಮಶೀತಿ, ಖಾಜಿ, ಸುಬೇದಾರ, ಕಛೇರಿ, ಕಾನೂನು, ಸರ್ಕಾರ, ರೂಪಾಯಿ, ಕಾಗದ, ಗಡಿಯಾರ, ಬಂದೂಕ, ಸವಾರ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಿಂದ.—ಬತ್ತೀಸ, ತೆತ್ತೀಸ, ಚಪ್ಪನ್ನ, ಜೀಯ, ರಾವುತ.

ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಿಂದ.—ರೈಲು, ಕೋರ್ಟು, ಲಾಯರು, ಕಂದೀಲು, ಗುಳೋಪು, ಪಿಟೀಲು, ಸಾಬೂನು, ಬೆಂಚು, ಬ್ಯಾಂಕು, ಎಕರೆ, ಪ್ಲೇಗು, ಮೈಲಿ, ಪೋಲೀಸು, ಕಾರ್ಡು, ಗಿಲೀಟು, ಹೋಟೆಲು.

47. ಹಳಗನ್ನಡದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಹೊಸಗನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾಗುವುವು. ಯಾವುವೆಂದರೆ—

(1) ವ್ಯಂಜನಾಂತಗಳಿಗೆ ಉಕಾರ ಸೇರುವುದು; ಹ್ರಸ್ವೈಕಾಕ್ಷರವಾಗಿದ್ದರೆ ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ದ್ವಿತ್ವವೂ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಉಕಾರಕ್ಕೆ.—ಕೋಲ್—ಕೋಲು.
ಆಳ್—ಆಳು.
ನೇಣ್—ನೇಣು.
ಊರ್—ಊರು.
ನಾರ್—ನಾರು.
ಪೇಳ್—ಹೇಳು.

ನರಲ್—ನರಳು.
ಕೊರಲ್—ಕೊರಳು.
ಪವಣು—ಹವಣು.
ತೊದಳ್—ತೊದಳು.
ತೊಟ್ಟಿಲ್—ತೊಟ್ಟಿಲು.

ಉಕಾರ ಮತ್ತು ದ್ವಿತ್ವಕ್ಕೆ.—ಪುಲ್—ಹುಲ್ಲು. | ಮುಳ್—ಮುಳ್ಳು.
ಪೆಣ್—ಹೆಣ್ಣು. | ತಿನ್—ತಿನ್ನು.
ಪೊನ್—ಹೊನ್ನು. | ಕೊಳ್—ಕೊಳ್ಳು.
ಕಣ್—ಕಣ್ಣು. | ನಿಲ್—ನಿಲ್ಲು.

(2) ಯಕಾರಾಂತಕ್ಕೆ ಇಕಾರ ಸೇರುವುದು.

ಉದಾ.—ಬಾಯ್—ಬಾಯಿ. | ನಾಯ್—ನಾಯಿ.
ತಾಯ್—ತಾಯಿ. | ಕಾಯ್—ಕಾಯಿ.

(3) ಪಕಾರಕ್ಕೆ ಹಕಾರವು ಪ್ರಾಯಶಃ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಪಾಲ್—ಹಾಲು. | ಪಾಡು—ಹಾಡು.
ಪಾವು—ಹಾವು. | ಪೊರಗು—ಹೊರಗು.
ಪಳದು—ಹಳದು. | ಪಕ್ಕಿ—ಹಕ್ಕಿ.
ಪಸಿವು—ಹಸಿವು. | ಪಗೆ—ಹಗೆ.

(4) ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರಗಳ ಮೊದಲಿನ ರೇಫ ೞಕಾರ ಣಕಾರಗಳಿಗೆ ಮುಂದಿ ವ್ಯಂಜನವು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಪರ್ಬು—ಹಬ್ಬು. | ಎೞ್ಚರು—ಎಚ್ಚರು.
ಕರ್ಬು—ಕಬ್ಬು. | ಪೊಣ್ಮು—ಹೊಮ್ಮು.
ಕೞ್ತಲೆ—ಕತ್ತಲೆ. | ಎೞ್ತರ—ಎತ್ತರ.
ಕೞ್ತೆ—ಕತ್ತೆ. | ತಿರ್ದು—ತಿದ್ದು.

(5) ಹೀಗೆಯೇ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಶಬ್ದಗಳು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವಿರುವುವು.

ಉದಾ.—ಬರ್ದುಂಕು—ಬದುಕು. | ಇಹಗೆ—ಹೀಗೆ.
ಕಿವುೞ್ಚು—ಕಿವುಚು. | ಎಹಗೆ—ಹೇಗೆ.
ನಾಣ್ಚು—ನಾಚು. | ಅವುಂಕು—ಔಕು.
ಪೊರಮಡು—ಹೊರಡು. | ಕವುಂಕುಳ್—ಕಂಕುಳು.
ಬೇೞ್ಕುಂ—ಬೇಕು. | ಪೊಸಂತಿಲ್—ಹೊಸಲು.
ಇರುಂಪೆ—ಇರುವೆ. | ಒಲ್ಮೆ—ಒಲುಮೆ.
ಅಂತಹ—ಅಂಥ. | ಪೆರ್ಮೆ—ಹೆಮ್ಮೆ.
ಇಂತಹ—ಇಂಥ. | ಒರ್ಮೆ—ಒಮ್ಮೆ.
ಎಂತಹ—ಎಂಥ. | ಬಾರ್ಚು—ಬಾಚು.
ಅಹಗೆ—ಹಾಗೆ. | ಅಣ್ಮು—ಹಮ್ಮು.

48. ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಬಂದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ತತ್ಸಮ ಗಳೆಂತಲೂ, ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ತದ್ಭವಗಳೆಂತಲೂ ಸಂಜ್ಞೆ.

ಉದಾ: ತತ್ಸಮಕ್ಕೆ.—ರಾಮ, ಭೀಮ, ಕಾಮ, ವಸಂತ, ಚಂದ್ರ, ಕರ್ತೃ, ಶತ್ರು, ಶ್ರೀ, ಸ್ತ್ರೀ, ಮಧು, ವನ, ಮುಖ, ಕಮಲ, ಭುವನ, ಭವನ, ಶಯನ, ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿ, ಶುದ್ಧಿ, ಸಿದ್ಧಿ, ಕವಿ, ರವಿ, ಗಿರಿ, ಲಿಪಿ, ಮುಂತಾದುವು.

ತದ್ಭವಕ್ಕೆ.—ವೀಣಾ-ವೀಣೆ; ಆರ್ಯ-ಅಜ್ಜ; ವಂಧ್ಯಾ-ಬಂಜೆ, ಮುಂತಾದುವು

49. ತದ್ಭವಗಳು.—ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳು, ತದ್ಭವಗಳಾಗುವಾಗ, ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು; ಅಥವಾ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಬಹುದು.

I. ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ*—

(1) ಕೊನೆಯ ದೀರ್ಘಸ್ವರವು ಹ್ರಸ್ವವಾಗುವುದು.

ಉದಾ.—ದಯಾ—ದಯ.
ಕರುಣಾ—ಕರುಣ.
ನಾರೀ—ನಾರಿ.
ನದೀ—ನದಿ.
ವಧೂ.—ವಧು.
ಸ್ವಯಂಭೂ—ಸ್ವಯಂಭು.

(2) ಕೊನೆಯ ಆಕಾರಕ್ಕೆ ಎಕಾರಾದೇಶ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಮಾಲಾ—ಮಾಲೆ.
ಬಾಲಾ—ಬಾಲೆ.
ದಯಾ—ದಯೆ.
ಗಂಗಾ—ಗಂಗೆ.
ನಿಂದಾ—ನಿಂದೆ.
ಶಾಲಾ—ಶಾಲೆ.

(3) ಕೊನೆಯ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ಎಕಾರವಾಗಲಿ, ಉಕಾರವಾಗಲಿ, ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಅಕ್ಷತ—ಅಕ್ಷತೆ.
ಅಭಿಲಾಷ—ಅಭಿಲಾಷೆ.
ಊಹ—ಊಹೆ.
ಪ್ರಶ್ನ—ಪ್ರಶ್ನೆ.
ರೂಪ—ರೂಪು.
ನೀರ—ನೀರು.
ವಿಮಾನ—ವಿಮಾನು.
ಕೀಲ—ಕೀಲು.

(4) ಕೊನೆಯ ಋಕಾರಕ್ಕೆ ಋ, ಅ, ಆರ ಎಂಬ ಆದೇಶಗಳು ಬರುವುವು.

ಉದಾ.—ಕರ್ತೃ—ಕರ್ತ, ಕರ್ತಾರ.
ದಾತೃ—ದಾತ, ದಾತಾರ.
ಪಿತೃ, ಮಾತೃ ಶಬ್ದಗಳು ಪಿತ, ಮಾತೆ ಎಂದಾಗುವುವು.

---

* ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ತದ್ಭವಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದ ಶಬ್ದಗಳೊಡನೆ ಸಮಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

(5) ಕೊನೆಯ ನಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ರಾಜನ್—ರಾಜ.
ಕರಿನ್—ಕರಿ.
ಆತ್ಮನ್—ಆತ್ಮ.

(6) ವ್ಯಂಜನಾಂತವಾದ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳ ಕೊನೆಯ ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ ಲೋಪವಾಗಲಿ ಉಕಾರದೊಡನೆ ದ್ವಿತ್ವವಾಗಲಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಧನುಸ್—ಧನು, ಧನುಸ್ಸು.
ಶಿರಸ್—ಶಿರ, ಶಿರಸ್ಸು.
ಯಶಸ್—ಯಶ, ಯಶಸ್ಸು.
ಮನಸ್—ಮನ, ಮನಸ್ಸು.
ತೇಜಸ್—ತೇಜ, ತೇಜಸ್ಸು.
ಜಗತ್—ಜಗ, ಜಗತ್ತು.

(7) ಕೆಲವು ವ್ಯಂಜನಾಂತ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಥಮೈಕವಚನರೂಪಗಳು ಕಡೆಯ ವ್ಯಂಜನದ ಮೇಲೆ ಉಕಾರದೊಡನೆ ದ್ವಿತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುವುವು.

ಉದಾ:—ಪ್ರತಿಪತ್—ಪ್ರತಿಪತ್ತು.
ಕ್ಷುತ್—ಕ್ಷುತ್ತು.
ಸಂಪತ್—ಸಂಪತ್ತು.
ವಿಪತ್—ವಿಪತ್ತು.
ದಿಕ್—ದಿಕ್ಕು.
ತ್ವಕ್—ತ್ವಕ್ಕು.
ವಾಕ್—ವಾಕ್ಕು.
ಸವಿತ್—ಸವಿತ್ತು.

(8) "ವಿದ್ವಸ್" ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ವ್ಯಂಜನಾಂತ ಶಬ್ದಗಳ ಬಹುವಚನ ರೂಪಗಳು ವಿಸರ್ಗಲೋಪವನ್ನು ಹೊಂದುವುವು.

ಉದಾ.—ವಿದ್ವಾಂಸಃ—ವಿದ್ವಾಂಸ.
ಭಗವಂತಃ—ಭಗವಂತ.
ಹನುಮಂತಃ—ಹನುಮಂತ.
ಶ್ರೀಮಂತಃ—ಶ್ರೀಮಂತ.

II. ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದಗಳು ಅಂತ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಲ್ಲದೆ, ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ—

(1) ಶಕಾರ ಷಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಕಾರ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಶಿಶು—ಸಿಸು.
ಆಶಾ—ಆಸೆ.
ದಿಶಾ—ದೆಸೆ.
ಶಶಿನ್—ಸಸಿ.
ಮಷೀ—ಮಸಿ.
ಸ್ನುಷಾ—ಸೊಸೆ.

(2) ಯಕಾರಕ್ಕೆ ಜಕಾರ ಬರುವುದು.

ಯೌವನ—ಜವ್ವನ.
ಯೋಗಿನ್—ಜೋಗಿ.
ಯಮ—ಜವ.
ಯಾತ್ರಾ—ಜಾತ್ರೆ.

(3) ಮಹಾಪ್ರಾಣಾಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣಗಳು ಬರುವುವು.

ಖಂಡ—ಕಂಡ.	ಶುಂಠಿ—ಸುಂಟಿ.	ಫಲ—ಪಲ.
ಘಂಟಾ—ಗಂಟೆ.	ಕಥಾ—ಕತೆ.	ಭೂತ—ಬೂತ.
ಛಲ—ಚಲ.	ಕಂಥಾ—ಕಂತೆ.	
ಅಚ್ಛ—ಅಚ್ಚ.	ರೂಢಿ—ರೂಡಿ.	

(4) ವರ್ಗ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ವರ್ಗದ ತೃತೀಯಾಕ್ಷರಗಳು ಬರುವುವು.

ಮಲ್ಲಿಕಾ—ಮಲ್ಲಿಗೆ.	ತಟ—ದಡ.	ವಸತಿ—ಬಸದಿ.
ಸೂಚೀ—ಸೂಜಿ.	ಅಟವೀ—ಅಡವಿ.	ಚತುರ—ಚದುರ.
ವಚಾ—ಬಜೆ.		

(5) ಪಕಾರ ಬಕಾರ ಮಕಾರಗಳಿಗೆ ವಕಾರ ಬರುವುದು.

ದೀಪಿಕಾ—ದೀವಿಗೆ.	ಕಬಳ—ಕವಳ.	ಯಾಮ—ಜಾವ.
ವಾಪಿ—ಬಾವಿ.	ಶಿಬಿಕಾ—ಸಿವಿಗೆ.	ಕುಮಾರ—ಕುವರ.

(6) ವಕಾರಕ್ಕೆ ಬಕಾರ ಬರುವುದು.

ವೇಗ—ಬೇಗ. ವಸತಿ—ಬಸದಿ. ವಾಲ—ಬಾಲ. ವಿಧಿ—ಬಿದಿ.

(7) ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜನಗಳ ನಡುವೆ ಅ, ಇ, ಉ, ಎಂಬ ಸ್ವರಗಳು ಸೇರುವುವು.

ಉದಾ.—ಯತ್ನ—ಜತನ.	ಶ್ರೀ—ಸಿರಿ.	ಮುಕ್ತಿ—ಮುಕುತಿ.
ಪ್ರಾಣ—ಹರಣ.	ಚಂದ್ರ—ಚಂದಿರ.	ಯುಕ್ತಿ—ಯುಕುತಿ.

(8) ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರಗಳ ಆದಿಯ ಸಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುವುದು; ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸಕಾರದ ಮುಂದಿನ ವಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಸಂಸ್ಥಾ—ಸಂತೆ.	
ಸ್ಥಾನ—ತಾಣ.	ತಪಸ್ವಿ—ತಪಸಿ.
ಸ್ಥಲ—ತಳ.	ಸ್ವಾಮಿ—ಸಾಮಿ.
ಸ್ಫಟಿಕ—ಪಟಿಕ.	ಸ್ವರ—ಸರ.

(9) ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರಗಳ ಪೂರ್ವದ ರೇಫಕ್ಕೆ ಮುಂದಿನ ವ್ಯಂಜನವು ಆದೇಶವಾಗುವುದು.

ವರ್ತಿ—ಬತ್ತಿ. ಕರ್ತರೀ—ಕತ್ತರಿ.

(10) ಸಂಧ್ಯಾ, ವಂಧ್ಯಾ, ಧ್ಯಾನ ಶಬ್ದಗಳ ಧಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಸಂಧ್ಯಾ—ಸಂಜೆ. ವಂಧ್ಯಾ—ಬಂಜೆ. ಧ್ಯಾನ—ಜಾನ.

(11) ವ್ಯಂಜನದ ಮುಂದಿರುವ ರೇಫಕ್ಕೆ ಲೋಪವೂ, ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅದರ ಹಿಂದಿನಕ್ಷರದ ಆದೇಶವೂ ಬರುವುವು.

ದ್ರೋಣಿ—ದೋಣಿ.	ನಿದ್ರೆ—ನಿದ್ದೆ.
ಕ್ರೇಣಿ—ಕೇಣಿ.	ವೇತ್ರ—ಬೆತ್ತ.

(12) ಕಕಾರದ ಮುಂದಿನ ಷಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪವೂ, ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅದರ ಹಿಂದಿನಕ್ಷರದ ಆದೇಶವೂ ಬರುವುವು.

ಕ್ಷಾರ—ಕಾರ.	ಪಕ್ಷ—ಪಕ್ಕ.	ಲಕ್ಷ—ಲಕ್ಕ.
ಕ್ಷೀರ—ಕೀರ.	ರಕ್ಷಾ—ರಕ್ಕೆ.	

(13) ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳ ದೀರ್ಘಸ್ವರಕ್ಕೆ ಹ್ರಸ್ವಾದೇಶ ಬರುವುದು.

ಕಾಂಚೀ—ಕಂಚಿ.	ಆರ್ಯ—ಅಜ್ಜ.	ವೇತ್ರ—ಬೆತ್ತ.
ಕಾರ್ಯ—ಕಜ್ಜ.	ರಾಕ್ಷಸ—ರಕ್ಕಸ.	ಕಾವ್ಯ—ಕಬ್ಬ.

(14) ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳ ಉಕಾರಕ್ಕೆ ಒಕಾರಾದೇಶ ಬರುವುದು.

ಕುಂಡ—ಕೊಂಡ.	ತುವರೀ—ತೊವರಿ.	ಮುಖ—ಮೊಗ.
ಕುಂತ—ಕೊಂತ.	ಸುಭಗ—ಸೊಬಗ.	ತುಲಸೀ—ತೊಳಸಿ.

(15) ಋಕಾರಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಇಕಾರಾದೇಶವೂ, ಕೆಲವು ಕಡೆ ರಿಕಾರಾದೇಶವೂ ಬರುವುವು.

ಉದಾ.—ಶೃಂಗಾರ—ಸಿಂಗರ.	ಋಷಿ—ರಿಸಿ.
ಋತು—ರಿತು.	ಋಣ—ರಿಣ.

(16) ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಶಬ್ದಗಳು ಇರುವುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಆಯಾ ತದ್ಭವಗಳೊಡನೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಪ್ರಗ್ರಹ—ಹಗ್ಗ.	ಅರ್ಗಳ—ಅಗುಳಿ.
ಕಾಂಸ್ಯ—ಕಂಚು.	ಕಾಚ—ಗಾಜು.
ಸಿಂಹ—ಸಿಂಗ.	ಕುಂಭಕಾರ—ಕುಂಬಾರ.
ಪುಸ್ತಕ—ಹೊತ್ತಗೆ.	ಖನಿ—ಗಣಿ.
ಕನ್ಯಕಾ—ಕನ್ನಿಕೆ.	ದ್ಯೂತ—ಜೂಜು.

ಶಷ್ಕುಲೀ—ಚಕ್ಕುಲಿ.
ನೃತ್ಯ—ನಿತ್ತ.
ಪಾದುಕಾ—ಹಾವುಗೆ.
ಪಾಟಲೀ—ಪಾದರಿ.
ಇಷ್ಟಕಾ—ಇಟ್ಟಿಗೆ.
ವಿಜ್ಞಾಪನಾ—ಬಿನ್ನಹ.
ಕುಕ್ಕುಟ—ಕೋಳಿ.
ವಿನಾಯಕ—ಬೆನಕ.
ಆಜ್ಞಾ—ಆಣೆ.
ಅಕ್ಷ—ಅಚ್ಚು.
ಶಯ್ಯಾ—ಸೆಜ್ಜೆ.
ಮಾಣಿಕ್ಯ—ಮಾಣಿಕ.
ದಂಷ್ಟ್ರಾ—ದಾಡೆ.
ವೈಶಾಖ—ಬೇಸಗೆ.
ಗೋಧೂಮ—ಗೋದುವೆ.
ಲೇಪ್ಯ—ಲೆಪ್ಪ.
ದಂತ—ಜಂತ.
ಶೃಂಖಲಾ—ಸಂಕಲೆ.
ಶೂನ್ಯ—ಸೊನ್ನೆ.
ಸೌಭಾಗ್ಯ—ಸೊಬಗು.
ಶಲಾಕಾ—ಸಲಿಗೆ.
ಶ್ಮಶಾನ—ಮಸಣ.
ಜ್ಯೋತಿಷ—ಜೋಯಿಸ.
ಆಯುಷ್ಯ—ಆಯಿಸ.
ಮಹಿಮಾ—ಮೈಮೆ.
ಸಂಸ್ಕೃತ—ಸಕ್ಕದ.
ಸಂತೋಷ—ಸಂತಸ.
ಚೂರ್ಣ—ಸುಣ್ಣ.

ವಿಜ್ಞಾನ—ಬಿನ್ನಣ.
ಸ್ಫೋಟಕ—ಹೋಳಿಗೆ.
ಗ್ರಂಥಿ—ಗಂಟು.
ಕೂಷ್ಮಾಂಡ—ಕುಂಬಳ.
ದ್ವಿತೀಯಾ—ಬಿದಿಗೆ.
ಚತುರ್ಥೀ—ಚೌತಿ.
ಧ್ವನಿ—ದನಿ.
ಪ್ರಯಾಣ—ಪಯಣ.
ಕಾಷ್ಠ—ಕಡ್ಡಿ.
ದಾಡಿಮ—ದಾಳಿಂಬ.
ಯುಗ—ನೊಗ.
ಘಟಿಕಾ—ಗಳಿಗೆ.
ಘುಟಿಕಾ—ಗುಳಿಗೆ.
ಕುಠಾರ—ಕೊಡಲಿ.
ವರ್ಧಕಿ—ಬಡಗಿ.
ಆಶ್ಚರ್ಯ—ಅಚ್ಚರಿ.
ಹಂಸ—ಅಂಚೆ.
ಅಮೃತ—ಅಮರ್ದು.
ಉದ್ಯೋಗ—ಉಜ್ಜುಗ.
ಕೋಕಿಲ—ಕೋಗಿಲೆ.
ಕುಟೀ—ಗುಡಿ.
ನಿತ್ಯ—ನಿಚ್ಚ.
ಪಶು—ಹಸು.
ವಿದ್ಯಾ—ಬಿಜ್ಜೆ.
ಪದ್ಯಾ—ಹಜ್ಜೆ.
ಪ್ರಮಾಣ—ಹವಣು.
ಪ್ರಾಯ—ಹರಯ.
ರತ್ನ—ರನ್ನ.

10. ಪ್ರಯೋಗಪ್ರಕರಣ.

50. ವಾಕ್ಯ ಸಂಪೂರ್ಣಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದಗಳ ಸಮೂಹವು ವಾಕ್ಯವೆನಿಸುವುದು. ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃಪದವೂ ಕ್ರಿಯಾಪದವೂ ಪ್ರಾಯಶಃ ಇರುವುವು; ಕೆಲವುಕಡೆ ಅವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಸಕರ್ಮಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಕರ್ಮಪದವೂ ಇರುವುದು. ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದಗಳು ಇರತಕ್ಕ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಅನ್ವಯಕ್ರಮ ಹೇಗೆಂದರೆ: ಮೊದಲು ಕರ್ತೃಪದವೂ, ಆಮೇಲೆ ಕರ್ಮಪದವೂ, ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದವೂ ಇರುವುವು; ವಿಶೇಷಣಗಳು ವಿಶೇಷ್ಯಗಳ ಹಿಂದೆ ಬರುವುವು.

51. ನಾಮಪದಪ್ರಯೋಗ.—ಲಿಂಗ. ವಿಶೇಷ್ಯದ ಲಿಂಗವೇ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೂ ಬರುವುದು. ಆದರೆ ವಿಧೇಯ ವಿಶೇಣಕ್ಕೆ ಈ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ.

ಉದಾ.—ಒಳ್ಳೆಯವನು ರಾಮನು.
ಒಳ್ಳೆಯವಳು ಸೀತೆ.
ಒಳ್ಳೆಯದು ಹಸು.

ವಿಧೇಯ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೆ*.—ಸತ್ಪುರುಷರು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಭೂಷಣ.

52. ವಚನ.

(1) ಗೌರವಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಹಾಸ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ನಿಂದೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಏಕವಚನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬಹುವಚನ ಬರುವುದು.

ಉದಾ:—ಗೌರವಕ್ಕೆ.—ಸ್ವಾಮಿಗಳು ದಯಮಾಡಿದರು.
ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ.—ಏನು ಸೆಟ್ಟರೇ, ನೀವೂ ತಿರುಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಾ?
ನಿಂದೆಗೆ.—ತಾವು ದೊಡ್ಡವರು, ನನ್ನ ಸಹವಾಸ ತಮಗೆ ಬೇಡ.

(2) ಗೌರವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮೈಕವಚನಾಂತಗಳಾದ ಕೆಲವು ಪುಂ. ಸ್ತ್ರೀ. ವಾಚಕಗಳ ಮೇಲೆ "ಅವರು" ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದುಂಟು.

ಉದಾ.—ಅಣ್ಣನವರು, ಅಮ್ಮನವರು, ಸೋಮಯ್ಯನವರು.

(3) ವಿಶೇಷ್ಯದ ವಚನವೇ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೂ ಬರುವುದು. ಆದರೆ ವಿಶೇಷ್ಯವು ಬಹುವಚನವಾಗಿದ್ದರೂ ವಿಧೇಯ ವಿಶೇಷಣವು ಏಕವಚನವಾಗಿರಬಹುದು.

---

* ಸತ್ಪುರುಷರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭೂಷಣವೆಂದು ವಿಧಿಸಿ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ವಿಧೇಯ ವಿಶೇಷಣವಾಯಿತು.

ಉದಾ.—ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದ ಬಾಲಕನು.
ಬುದ್ಧಿವಂತರಾದ ಬಾಲಕರು.
ಒಳ್ಳೆಯದಾದ ಕುದುರೆ.
ಒಳ್ಳೆಯವಾದ ಕುದುರೆಗಳು.

ವಿಧೇಯ ವಿಶೇಷಣಕ್ಕೆ.—ಅವನ ಮಾತುಗಳೆಲ್ಲಾ ಸುಳ್ಳು.
ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ ಪ್ರಮಾಣವು.

(4) ಬಹುವಚನದ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದ್ದರೆ ವಿಶೇಷ್ಯವು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಏಕವಚನವಾಗುವುದು.

ಉದಾ.—ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಹೋದರು.
ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿಗೂ ಹೋದರು.

(5) ಹಲವು ಏಕವಚನ ಕರ್ತೃಗಳು ಒಂದೇ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುವಾಗ ಅವುಗಳ ವಿಶೇಷಣವು ಬಹುವಚನವಾಗಿರುವುದು.

ಉದಾ.—ಅಣ್ಣನೂ ತಮ್ಮನೂ ಗುಣವಂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.
ಆ ವಿವೇಕಿಗಳಾದ ಅಣ್ಣನೂ ತಮ್ಮನೂ ಸ್ನೇಹದಿಂದಿದ್ದಾರೆ.

53. ವಿಭಕ್ತಿ.—ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿ.

(1) ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಆಖ್ಯಾತಪ್ರತ್ಯಯವು ಕರ್ತ್ರರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಕರ್ತೃವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆಯೂ, ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಕರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕದ ಮೇಲೆಯೂ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು. ಕರ್ತೃವೆಂದರೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವವನು; ಕರ್ಮವೆಂದರೆ ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದುದು.

ಉದಾ:—ಕರ್ತ್ರರ್ಥಕ್ಕೆ.—ಅರಸನು ದೇಶವನ್ನು ಆಳುತ್ತಾನೆ.
ಕರ್ಮಾರ್ಥಕ್ಕೆ.—ಅರಸನಿಂದ ದೇಶವು ಆಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

(2) ಪ್ರಥಮಾಂತ ಕರ್ತೃಪದದ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಹುಡುಗ ಬಂದನು; ಮರ ಬೆಳೆಯಿತು.

54. ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ.

(1) ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು. ಕೆಲವು ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಕರ್ಮಗಳಿರಬಹುದು.

ಉದಾ.—ಬಡಗಿ ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು.
ಶಿಲ್ಪಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಿದನು.
ದ್ವಿಕರ್ಮಕ್ಕೆ—ಶಿಷ್ಯನು ಗುರುವನ್ನು ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೇಳಿದನು.
ಆಳು ಹಸುವನ್ನು ಹಾಲನ್ನು ಕರೆದನು.

(2) ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳು ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ "ಇಸು" ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಪ್ರೇರ್ಯಕರ್ತೃವಾಚಕದ ಮೇಲೆ ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು

ಉದಾ.—ತಾಯಿ ಕೂಸನ್ನು ಮಲಗಿಸಿದಳು.
ಹಾವಾಡಿಗನು ಹಾವನ್ನು ಆಡಿಸಿದನು.

55. ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ.

(1) ಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಕಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು. ಕರಣವೆಂದರೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವು.

ಉದಾ:—ಕರಣಕ್ಕೆ.—ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಮರವನ್ನು ಕಡಿದನು.
ಕಾರಣಕ್ಕೆ.—ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಯಶಸ್ಸುಂಟಾಗುವುದು.
ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ.—ಅರಸನಿಂದ ಹಗೆಗಳು ಗೆಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟರು.

(2) ಎಡೆಬಿಡದೆ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯಿತೆಂಬ ಅರ್ಥವು ತೋರಿದರೆ ಕಾಲವಾಚಕ ಮಾರ್ಗವಾಚಕಗಳ ಮೇಲೆ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಮೂರು ಹರಿದಾರಿಯಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದನು.
ಒಂದು ತಿಂಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಓದುತ್ತಾನೆ.

(3) ಸಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳು ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ "ಇಸು" ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ, ಪ್ರೇರ್ಯಕರ್ತೃವಾಚಕದ ಮೇಲೆ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಅರಸನು ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಂದ ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.
ಉಪಾಧ್ಯಾಯನು ಹುಡುಗನಿಂದ ಭಾರತವನ್ನು ಓದಿಸಿದನು.

(4) ಸಹಾರ್ಥಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಮೇಲೆ ತೃತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು. "ಒಡನೆ" ಎಂಬ ಅವ್ಯಯವಿದ್ದರೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಕೂಡಿ ತಾಯಿ ಬಂದಳು; ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಬಂದಳು.
ಸೈನ್ಯದಿಂದ ಬೆರಸಿ ರಾಜನು ನಡೆದನು; ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ನಡೆದನು.

56. ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ. (ಸಂಪ್ರದಾನ)

(1) ಸಂಪ್ರದಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು. ಸಂಪ್ರದಾನವೆಂದರೆ ಕೊಡಲ್ಪಡುವ ವಸ್ತು ಯಾವುದನ್ನು ಸೇರುವುದೋ ಅದು.

ಉದಾ.—ಬಡವನಿಗೆ ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.
ಯಾಚಕನಿಗೆ ಭಿಕ್ಷವನ್ನು ಹಾಕಿದನು.

(2) ಉದ್ದೇಶ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಕಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ:—ಉದ್ದೇಶ್ಯಕ್ಕೆ.—ಯಾಚಕರು ಭಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ; ಗುರು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ತೇರಿಗೆ ಮರ; ಬಳೆಗೆ ಚಿನ್ನ.
ಕಾರಣಕ್ಕೆ.—ಕೇಡಿಗೆ ದುರ್ಬುದ್ಧಿ; ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನ.

(3) ಅಸಹನ, ದ್ರೋಹ, ಮತ್ಸರ, ಭೀತಿ, ಆಧಿಕ್ಯ, ಸ್ವಭಾವ, ನಮಸ್ಕಾರ, ಹಿತ, ಅಹಿತ, ಸಾದೃಶ್ಯ, ಪ್ರತಿನಿಧಿ, ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಅಸಹನಕ್ಕೆ.—ಕವಿಕವಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಪಡುತ್ತಾನೆ.
ದ್ರೋಹಕ್ಕೆ.—ದುರ್ಜನರು ಉಪಕಾರಿಗಳಿಗೆ ದ್ರೋಹಮಾಡುತ್ತಾರೆ.
ಮತ್ಸರಕ್ಕೆ.—ಸವತಿ ಸವತಿಗೆ ಮತ್ಸರಿಸುತ್ತಾಳೆ.
ಭೀತಿಗೆ.—ಮಹಾತ್ಮರು ಪಾಪಕ್ಕೆ ಅಂಜುತ್ತಾರೆ.
ಆಧಿಕ್ಯಕ್ಕೆ.—ಅದು ಇದಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡದು.
ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ.—ಚೇಷ್ಟೆ ಕಪಿಗೆ ಸಹಜವು.
ನಮಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ.—ದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡು.
ಹಿತಕ್ಕೆ.—ಔಷಧವು ರೋಗಿಗೆ ಹಿತವಾದುದು.
ಅಹಿತಕ್ಕೆ.—ಬರವು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಹಿತವಾದುದು.
ಸಾದೃಶ್ಯಕ್ಕೆ.—ಇವನು ಅವನಿಗೆ ಸಮಾನನು.
ಪ್ರತಿನಿಧಿಗೆ.—ಇದು ಅದಕ್ಕೆ ಬದಲು.

(4) ಅಶನ, ಬೋಧನ, ಈ ಅರ್ಥಗಳ ಧಾತುಗಳು ಪ್ರೇರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ "ಇಸು" ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಪ್ರೇರ್ಯಕರ್ತೃವಾಚಕದ ಮೇಲೆ ಚತುರ್ಥೀವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ತಾಯಿ ಕೂಸಿಗೆ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನಿಸಿದಳು.
ವೈದ್ಯನು ರೋಗಿಗೆ ಔಷಧವನ್ನು ಕುಡಿಸಿದನು.
ಗುರು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿದನು.

57. ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ.—ಅಪಾದಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಕಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು. ಅಪಾದಾನವೆಂದರೆ ಅಗಲಿಕೆ ತೋರುವಾಗ ಅವಧಿಯಾಗಿರುವುದು.

ಉದಾ.

ಅಪಾದಾನಕ್ಕೆ.—ಮರದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಎಲೆಗಳು ಉದುರಿದುವು.
ಕಾರಣಕ್ಕೆ.—ಹುಲಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹೆದರಿದನು.

58. ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ.

(1) ಅವಯವ, ಕುಲ, ಜಾತಿ, ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಅವಯವ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ.—ಮರದ ಕೊಂಬೆ.
ಕುಲಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ.—ನಮ್ಮ ತಮ್ಮ.
ಜಾತಿ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ.—ಆನೆಯ ಹಿಂಡು.
ಸ್ವಾಮಿಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ.—ನಮ್ಮ ಅರಸನು.
ಸನ್ನಿಧಾನ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ.—ಊರ ಮುಂದು.
ಸಂಸ್ಪರ್ಶ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ.—ಕಾಲಕಡಗವು.
ವಿಕಾರ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ.—ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕೋಲು.
ಲಕ್ಷಣ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ.—ಪಾಗಿನ ಮುದುಕನು.

(2) ಕೃದಂತಭಾವನಾಮದೊಡನೆ ಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಕರ್ತೃಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ರಾಮನ ಆಳಿಕೆ, ದೊಡ್ಡವರ ನಡತೆ, ಗಡಿಗೆಯ ಮಾಟ, ಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆ.

(3) ಒಡನೆ ಎಂಬ ಅವ್ಯಯದ ಯೋಗವಿದ್ದಾಗ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ರಾಮನೊಡನೆ.

59. ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ.

(1) ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು. ಅಧಿಕರಣವೆಂದರೆ ಆಧಾರವು.

ಉದಾ.—ಎಳ್ಳಿನಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಇರುವುದು.
ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ಕೂಸು ಮಲಗಿರುವುದು.
ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳು ವಾಸಮಾಡುತ್ತವೆ.

(2) ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಒಂದನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಹೇಳುವಾಗ ಆ ಸಮುದಾಯವಾಚಕ ಶಬ್ದದ ಮೇಲೆ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯನು ಶೂರನು.
ಹಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿ ಬೀಳುವುದು ಪಕ್ವವಾದುದು.
ಅವರಲ್ಲಿ ಈತನು ನಮ್ಮವನು.

(3) ನಿಪುಣಾರ್ಥಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಂಬಧವಿದ್ದರೆ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಚತುರನು.
ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಣನು.
ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕುಶಲನು.
ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿವಂತನು.

60. ಸಂಬೋಧನ ವಿಭಕ್ತಿ.—ಸಮೀಪದಲ್ಲಾಗಲೀ, ದೂರದಲ್ಲಾಗಲೀ ಇರುವವರನ್ನು ಕರೆವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಬೊಧನ ವಿಭಕ್ತಿ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ರಾಮ, ಏಳು; ರಾಮಾ, ಇಲ್ಲಿ ಬಾ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕರ್ತೃ, ಕರ್ಮ, ಕರಣ, ಸಂಪ್ರದಾನ, ಅಪಾದಾನ, ಅಧಿಕರಣ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಾರಕಗಳೆಂದು ಸಂಜ್ಞೆ.

61. ವಿಭಕ್ತಿಪಲ್ಲಟ.—ಒಂದು ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಹೇಗೆಂದರೆ—

(1) ದ್ವಿತೀಯೆಗೆ ಚತುರ್ಥಿ—

ಉದಾ.—ಊರನ್ನು ಸೇರಿದನು; ಊರಿಗೆ ಸೇರಿದನು.
ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಹತ್ತಿದನು; ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದನು.

(2) ತೃತೀಯೆಗೆ ಸಪ್ತಮಿ—

ಉದಾ.—ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಕಡಿದನು; ಕೊಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿದನು.
ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳಿದನು; ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದನು.

(3) ಪಂಚಮಿಗೆ ತೃತೀಯೆ—

ಉದಾ.—ಹುಲಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹೆದರಿದನು; ಹುಲಿಯಿಂದ ಹೆದರಿದನು.
ಆನೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕೇಡಾಯಿತು; ಆನೆಯಿಂದ ಕೇಡಾಯಿತು.

(4) ಷಷ್ಠಿಗೆ ಚತುರ್ಥಿ—

ಉದಾ.—ಮನೆಯ ಯಜಮಾನ; ಮನೆಗೆ ಯಜಮಾನ.
ನಮ್ಮ ಗುರು; ನಮಗೆ ಗುರು.

(5) ಸಪ್ತಮಿಗೆ ಪ್ರಥಮೆ (ಕಾಲವಾಚಕ ಸ್ಥಾನವಾಚಕಗಳಲ್ಲಿ)

ಉದಾ.—ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದನು; ರಾತ್ರಿ ಬಂದನು.
ಆಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದನು; ಆಕಡೆ ಇದ್ದನು.

(6) ಸಪ್ತಮಿಗೆ ಚತುರ್ಥಿ—

ಉದಾ.—ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದನು; ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದನು.
ಅವನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ; ಅವನಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ.

62. ಕ್ರಿಯಾಪದ ಪ್ರಯೋಗ.—ಕರ್ತರಿ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು.*

ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ ಆಖ್ಯಾತಪ್ರತ್ಯಯವು ಕರ್ತ್ರರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ, ಸಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಬರುವುದು. ಅದು ಕರ್ತ್ರರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗವೆಂದೂ, ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗ ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಧಾತುವಿಗೂ ಆಖ್ಯಾತಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೂ ನಡುವೆ "ಅಲ್ಪಡು" ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬರುವುದು.

ಉದಾ:—ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ.—ಕುದುರೆ ಓಡಿತು.
ಹುಡುಗನು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದುತ್ತಾನೆ.
ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ.—ಹುಡುಗನಿಂದ ಪುಸ್ತಕವು ಓದಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

63. ಲಿಂಗ, ವಚನ.

(1) ಕ್ರಿಯಾಪದಕ್ಕೆ ಕರ್ತರಿಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವಿನ ಲಿಂಗ ವಚನಗಳೂ, ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮದ ಲಿಂಗ ವಚನಗಳೂ ಬರುವುವು.

ಉದಾ.

ಕರ್ತರಿಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ.—ಉಪಾಧ್ಯಾಯನು ಪಾಠವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.
ಹೆಂಗಸು ಭಕ್ಷ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ.
ಹಸುಗಳು ಹುಲ್ಲನ್ನು ಮೇಯುತ್ತವೆ.

* ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು.

ಕರ್ಮಣಿಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ.—ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಿಂದ ಪಾಠವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.
ಹೆಂಗಸಿನಿಂದ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳು ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.
ಹಸುಗಳಿಂದ ಹುಲ್ಲು ಮೇಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

(2) ಭಿನ್ನಲಿಂಗಗಳಾದ ಅನೇಕ ಕರ್ತೃಗಳಿರುವಾಗ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ತೃವಿನ ಲಿಂಗವೇ ಕ್ರಿಯಾಪದಕ್ಕೆ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಸೈನಿಕರೂ, ರಥಗಳೂ ಬಂದುವು.
ಬಂಡಿಗಳೂ, ಆಳುಗಳೂ ಬಂದರು.

(3) ಜಾತ್ಯೇಕವಚನದ ಕರ್ತೃವಿನ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಬಹುವಚನಾಂತವಾಗುವುದು.

ಉದಾ.—ಕುದುರೆ ಬಂದಿತು; ಕುದುರೆ ಬಂದುವು.
ಜೇನುಹುಳು ಮುತ್ತಿತು; ಜೇನುಹುಳು ಮುತ್ತಿದುವು.

64. ಪುರುಷ.

(1) "ನೀನು" ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮವೂ ಇತರ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸೇರಿ ಕರ್ತೃವಾದಾಗ ಧಾತುವಿಗೆ ಮಧ್ಯಮಪುರುಷವು ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಅವನೂ ನೀನೂ ಬಂದಿರಿ.
ನೀನೂ ರಾಮನೂ ಬಂದಿರಿ.

(2) "ನಾನು" ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮವೂ ಇತರ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸೇರಿ ಕರ್ತೃವಾದಾಗ ಧಾತುವಿಗೆ ಉತ್ತಮಪುರುಷವು ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಅವನೂ ನಾನೂ ನೋಡಿದೆವು.
ನಾನೂ ರಾಮನೂ ನೋಡಿದೆವು.

(3) "ನೀನು," "ನಾನು" ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮಗಳೂ ಇತರ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸೇರಿ ಕರ್ತೃವಾದಾಗ ಧಾತುವಿಗೆ ಉತ್ತಮಪುರುಷವು ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ನೀನೂ, ನಾನೂ, ಆತನೂ ಇದ್ದೆವು.
ರಾಮನೂ, ನೀನೂ, ನಾನೂ ಇದ್ದೆವು.

65. ವಿಶೇಷಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಧಾತುಗಳು.—ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳು ಕೃದಂತಾವ್ಯಯಗಳ ಮೇಲೆ ಸೇರಿ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುವು.

(1) "ಬಿಡು," "ಹಾಕು" ಎಂಬ ಧಾತುಗಳು ಸೇರಿ, ಕ್ರಿಯೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುವು.

ಉದಾ.—ಸಾಲವನ್ನು ತೀರಿಸಿಬಿಟ್ಟನು.
ಮರವನ್ನು ಕಡಿದುಹಾಕಿದನು.

(2) "ಕೊಡು" ಧಾತು ಸೇರಿ, ಕ್ರಿಯೆ ಪರಾರ್ಥವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುದು.

ಉದಾ.—ನಾನು ಅವನಿಗೆ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟೆನು.
ರಾಮನು ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟನು.

(3) "ಕೊಳ್ಳು" ಎಂಬ ಧಾತು ಸೇರಿ, ಕ್ರಿಯೆ ಸ್ವಾರ್ಥವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುದು.

ಉದಾ.—ನಾನು ವರವನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡೆನು.
ಅವನು ಸಾಲವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು.

(4) "ಆಡು" ಎಂಬ ಧಾತು ಸೇರಿ, ಕ್ರಿಯೆ ಅನೇಕಾವೃತ್ತಿ ನಡೆಯಿತು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೂ, ಪರಸ್ಪರ ಕರ್ತೃ ಕರ್ಮ ಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು.

ಉದಾ.—ಹುಡುಗನು ಓಡಾಡುತ್ತಾನೆ; ಹಾವು ಹರಿದಾಡುತ್ತಿದೆ;
ಇವರು ಹೊಡೆದಾಡಿದರು; ಅವರು ಬಯ್ದಾಡಿದರು.

(5) "ಬರು" ಎಂಬ ಧಾತು ವರ್ತಮಾನ ಕೃದಂತಾವ್ಯಯದ ಮೇಲೆ ಸೇರಿ, ಕ್ರಿಯೆ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ನಡೆಯಿತು ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಭೂತ ಕೃದಂತಾವ್ಯಯದ ಮೇಲೆ "ಕೊಂಡು" ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಸೇರುವುದು.

ಉದಾ.—ಹಣವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾ ಬಂದನು.
ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದನು.
ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾ ಬಂದನು.
ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದನು.

66. ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ರೂಪಪಲ್ಲಟ.—ನಾಮಪದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಹಾಗೆ, ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ರೂಪಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು.

(1) ಭವಿಷ್ಯದ್ರೂಪಕ್ಕೆ ವರ್ತಮಾನರೂಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ನಾಳೆ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಒಂದು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತೇನೆ.

(2) ವರ್ತಮಾನ ರೂಪಕ್ಕೆ ಭವಿಷ್ಯದ್ರೂಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಈಗ ಇಲ್ಲಿರುವೆನು; ಅದೋ, ಅವನು ಬರುವನು.

(3) ತ್ವರೆಯೂ, ನಿಶ್ಚಯವೂ ತೋರುವಾಗ ವರ್ತಮಾನ ಭವಿಷ್ಯದ್ರೂಪ ಗಳಿಗೆ ಭೂತರೂಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಇದೋ ಬಂದೆನು. ನೀನು ನಿಜವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಬದುಕಿದೆ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕೆಟ್ಟೆ.

(4) ಭೂತಕಾಲದ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವರ್ತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹೇಳುವಾಗ ಭೂತರೂಪಕ್ಕೆ ವರ್ತಮಾನ ಭವಿಷ್ಯದ್ರೂಪಗಳು ಬರುವುವು.

ಉದಾ.—ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕರ್ಣನ ರಥದ ಚಕ್ರವು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೂತು ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಗ ಕರ್ಣನು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ನೋಡಿ "ಎಲೈ ಅರ್ಜುನಾ, ನನ್ನ ರಥದ ಚಕ್ರವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಸರಿಪಡಿಸಬೇಕು. ಅದುವರೆಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಮ್ಮನಿರು" ಎಂದು ಹೇಳು ವನು. ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣನು, "ಅರ್ಜುನನೇ, ಇದೇ ಸಮಯ. ಬೇಗ ಬಾಣವನ್ನುಹೂಡು" ಎಂದು ತ್ವರೆಪಡಿಸುವನು.

67. ಕೃದಂತನಾಮ.

(1) ಕೃದಂತನಾಮಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬರುವುವು—

ಉದಾ:—ಕರ್ತ್ರರ್ಥದಲ್ಲಿ.—ಓದುವ ಹುಡುಗನು=ಯಾವ ಹುಡುಗನು ಓದುತ್ತಾನೋ ಆ ಹುಡುಗನು.

ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ.—ಓದುವ ಪುಸ್ತಕವು=ಯಾವ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದುತ್ತೇವೆಯೋ ಆ ಪುಸ್ತಕ.

ಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ.—ಕಡಿವ ಕೊಡಲಿ=ಯಾವ ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಕಡಿಯುತ್ತೇ ವೆಯೋ ಆ ಕೊಡಲಿ.

ಸಂಪ್ರದಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ.—ಕೊಡುವ ಯತಿ=ಯಾವ ಯತಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೊ ಆ ಯತಿ.

ಅಪಾದಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ.—ಅಂಜುವ ಕೆಲಸ=ಯಾವ ಕೆಲಸದದೆಸೆಯಿಂದ ಅಂಜು ತ್ತೇವೆಯೋ ಆ ಕೆಲಸ.

ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ.—ಮಲಗುವ ಮನೆ=ಯಾವ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗುತ್ತೇವೆ ಯೋ ಆ ಮನೆ.

(2) ಕೃದಂತನಾಮಗಳು ನಾಮಪದಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಹಿತವಾಗಿ ಯಾಗಲಿ ವ್ಯವಹಿತವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಇದ್ದು ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗುವುವು.

ಅವ್ಯವಹಿತಕ್ಕೆ.—ಹೇಳಿದ ಮಾತು, ಉಳಿದ ಹಣ, ಬೆಳೆವ ಪಯಿರು.

ವ್ಯವಹಿತಕ್ಕೆ.—ಹೇಳಿದ ನನ್ನ ಮಾತು, ಉಳಿದ ನಿನ್ನ ಹಣ, ಬೆಳೆವ ಹೊಲದ ಪಯಿರು.

(3) ಅನೇಕ ಕೃದಂತನಾಮಗಳು ಒಂದೇ ನಾಮಪದವನ್ನು ವಿಶೇಷಿಸ ಬಹುದು.

ಉದಾ.—ಕೊಡುವ ತರುವ ಪದ್ಧತಿ. ಹೋಗುವ ಬರುವ ದಾರಿ.

(4) ಕೃದಂತನಾಮಗಳು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಕಾರಕ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಣಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿರಬಹುದು.

ಉದಾ.—ನಾವು ಮೊದಲು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮನೆ.
ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಡದೆ ಕಲಿವ, ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಧನವನ್ನು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಆರ್ಜಿಸುವ, ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಮನುಷ್ಯನು ಇಹಪರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖ ಪಡುವನು.

(5) ಕೃದಂತನಾಮಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದುಂಟು.

ಉದಾ.—ಓದುವಂಥ ಹುಡುಗನು. ಹೇಳಿದಂಥ ಮಾತು.

(6) 'ಆದ' ಎಂಬ ಕೃದಂತವು ಪ್ರಾಯಶಃ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಥಮಾಂತದ ಮೇಲೂ ಸೇರಿ ವಿಶೇಷಣವಾಗುವುದು.

ಉದಾ.—ಜಾಣನಾದ ಹುಡುಗನು.
ಹೊಸಬನಾದ ವೈದ್ಯನು.
ಅಯ್ವರಾದ ಪಾಂಡವರು.
ಓದಿದವರಾದ ಜಾಣರು.
ಕೆಂಪಾದ ಹೂಗಳು.
ನೀತಿವಂತರಾದ ಮಂತ್ರಿಗಳು.
ಅಂಥವರಾದ ರಾಜರು.
ಮುಕ್ಕಣ್ಣನಾದ ಈಶ್ವರನು.

(7) ಉಳ್ಳ ಎಂಬ ಕೃದಂತವು ಕೆಲವು ನಾಮವಾಚಕಗಳ ಮೇಲೆಯೂ, ಕೃದಂತ ತದ್ಧಿತಾಂತ ಭಾವನಾಮಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ಸೇರಿ ವಿಶೇಷಣವಾಗುವುದು.

ಉದಾ:—ನಾಮವಾಚಕಕ್ಕೆ.—ಹಣವುಳ್ಳ ಜನರು. ಗುಣವುಳ್ಳ ವಿದ್ವಾಂಸರು.
ಕೃದಂತ ಭಾವನಾಮಕ್ಕೆ.—ತಿಳಿವಳಿಕೆಯುಳ್ಳ ಹುಡುಗನು.
ತಾಳ್ಮೆಯುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನು.
ತದ್ಧಿತಾಂತ ಭಾವನಾಮಕ್ಕೆ.—ಹೆಡ್ಡತನವುಳ್ಳ ಹೆಂಗಸು. ಧೈರ್ಯವುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನು

68. ಅವ್ಯಯ.

(1) ಕೃದಂತಾವ್ಯಯಗಳೂ, ತದ್ಧಿತಾಂತಾವ್ಯಯಗಳೂ, ಕೃದಂತನಾಮ, ಕೃದಂತಭಾವನಾಮ, ಕೃದಂತಾವ್ಯಯ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ವಾಕ್ಯದ ಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುವು.

ಉದಾ.

ಕೃದಂತಾವ್ಯಯಕ್ಕೆ—

ಕೃದಂತನಾಮಕ್ಕೆ.—ಯಾವಾಗಲೂ ಓದುತ್ತಾ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆವವನು ವಿವೇಕಿಯಾಗುವನು.

ಕೃದಂತಭಾವನಾಮಕ್ಕೆ.—ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ನಡೆವುದರಿಂದ ಕೇಡು ಬರುವುದು.

ಕೃದಂತಾವ್ಯಯಕ್ಕೆ.—ಮನುಷ್ಯನು ನೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದು ನಡೆದರೆ ಸುಖಪಡುವನು

ಪೂರ್ಣಕ್ರಿಯೆಗೆ.—ವಿವೇಕಿಗಳು ಕಾಲಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಡೆವರು.

ತದ್ಧಿತಾಂತಾವ್ಯಯಕ್ಕೆ—

ಕೃದಂತನಾಮಕ್ಕೆ.—ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕೊನೆಯ ತನಕ ಓದುವವನು ವಿವೇಕಿಯಾಗುವನು.

ಕೃದಂತಭಾವನಾಮಕ್ಕೆ.—ಈ ಹುಡುಗನು ಇಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಓದುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಕೃದಂತಾವ್ಯಯಕ್ಕೆ.—ನಾನು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದೆನು.

ಪೂರ್ಣಕ್ರಿಯೆಗೆ.—ರತ್ನವು ದೀಪದಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ.

(2) ಕೆಲವು ಸಂಬಂಧಸೂಚಕಾವ್ಯಯಗಳು ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿಯೇ ಬರುವುವು.

ಉದಾ.

ರಾಮನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ಬಂದರು (ಊ–ಊ).
ನೀನಾಗಲಿ ಅವನಾಗಲಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿ (ಆಗಲಿ–ಆಗಲಿ).
ಹೇಗೆ ಗುರುವೋ ಹಾಗೆ ಶಿಷ್ಯನು (ಹೇಗೆ–ಹಾಗೆ).

69. ದ್ವಿರುಕ್ತಿ.

(1) ಸಂಭ್ರಮ, ಅತಿಶಯ, ಆಧಿಕ್ಯ, ವಸ್ತುನಿರ್ಣಯ, ಬಾಧೆ, ತ್ವರೆ, ಆವೃತ್ತಿ, ವೀಪ್ಸೆ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳು ತೋರುವಾಗ, ಒಂದು ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಸಾರಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಇದಕ್ಕೆ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯುಂಟು.*

ಉದಾ.

ಸಂಭ್ರಮಕ್ಕೆ.—ಒಪ್ಪಿಸೊಪ್ಪಿಸು, ನಾನು ನಾನು, ಗೆದ್ದೆ ಗೆದ್ದೆ.

ಅತಿಶಯಕ್ಕೆ.—ಮಲ್ಲಿಗೆ ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಹೂವಾಯಿತು. ಹುಲಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಮುತ್ತಿದರು.

ಆಧಿಕ್ಯಕ್ಕೆ.—ನಮಸ್ಕಾರ ನಮಸ್ಕಾರ. ಹಿಂಡು ಹಿಂಡು ಆನೆಗಳು.

ವಸ್ತುನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ.—ಇವರಿಗೆ ದುಡ್ಡುದುಡ್ಡು ಕೊಡು. ಅವರಿಗೆ ಕಾಸುಕಾಸು ಕೊಡು.

ಬಾಧೆಗೆ.—ಹಳ್ಳ ಹಳ್ಳ. ಮುಳುಗಿದನು ಮುಳುಗಿದನು.

ತ್ವರೆಗೆ.—ಬಂದೆ ಬಂದೆ. ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ.

ಆವೃತ್ತಿಗೆ.—ಹೇಳಿ ಹೇಳಿ ಬೇಸತ್ತನು. ನೋಡಿ ನೋಡಿ ನಕ್ಕನು.

* ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮೂರು ಸಾರಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಕೊಡು, ಕೊಡು, ಕೊಡು; ನೋಡಿ, ನೋಡಿ, ನೋಡಿ, ಸಾಕಾಯಿತು.

ವೀಪ್ಸೆಗೆ*.—ಕೇರಿ ಕೇರಿಯಲ್ಲಿ. ಮನೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ.
ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ.—ಇತ್ತ ಬಾ, ಇತ್ತ ಬಾ. ನನಗೆ ಬೇಕು, ನನಗೆ ಬೇಕು.
ಹೊರಟುಹೋಗು, ಹೊರಟುಹೋಗು.

(2) ಕೋಪ, ಸಮ್ಮತಿ, ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಬೋಧನೆಯ ಪದಕ್ಕೆ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಬರುವುದು. ಆಗ ಮೊದಲ ಅಥವಾ ಕೊನೆಯ ಶಬ್ದದ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘಾದೇಶ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.

ಕೋಪಕ್ಕೆ.—ಎಲ, ಎಲಾ, ನೀನು ಎಂಥಾ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ.
ಸಮ್ಮತಿಗೆ.—ಮಗನೇ, ಮಗನೇ, ನೀನು ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ.
ಗದರಿಕೆಗೆ.—ದುರುಳಾ, ದುರುಳ, ನಿನ್ನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟೇನೆ.

(3) ಕಡೆ, ನಡು, ತುದಿ, ಮೊದಲು, ಬಯಲು, ಇವಕ್ಕೆ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಬಂದಾಗ ಕಟ್ಟಕಡೆ, ನಟ್ಟನಡು, ತುಟ್ಟತುದಿ, ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು, ಬಟ್ಟಬಯಲು, ಎಂಬ ರೂಪಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುವು. ಅತಿಶಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಎಂಬುದು ಮೊದಮೊದಲು ಎಂದಾಗುವುದು.

(4) ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಸ್ವರವುಳ್ಳ ಧಾತುಗಳ ಆದಿಶಬ್ದದ ಕೊನೆಯ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಕೆಣಕಿ ಕೆಣಕಿ—ಕೆಣಕೆಣಕಿ.
ಮುಳುಗಿ ಮುಳುಗಿ—ಮುಳುಮುಳುಗಿ.
ನರಳಿ ನರಳಿ—ನರನರಳಿ.

(5) ಗುಣವಾಚಕ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಾವ್ಯಯಗಳ ಆದಿಶಬ್ದದ ಕೊನೆಯ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ದೊಡ್ಡದು ದೊಡ್ಡದು—ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡದು.
ಚಿಕ್ಕದು ಚಿಕ್ಕದು—ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕದು.
ಮೆಲ್ಲಗೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ—ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲಗೆ.
ಬೇಗನೆ ಬೇಗನೆ—ಬೇಗಬೇಗನೆ.

(6) ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆದಿಶಬ್ದದ ವಿಭಕ್ತಿಗೆ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ಕೇರಿಕೇರಿಯಲ್ಲಿ, ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡವರನ್ನು, ಊರೂರಿಗೆ, ಮುಂದುಮುಂದಕ್ಕೆ.

ಕೆಲವು ಕಡೆ ವಿಭಕ್ತಿಯೊಡನೆ ಆದಿಶಬ್ದದ ಕೊನೆಯ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೂ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಲೋಪ ಬರುವುದು.

ಉದಾ.—ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ—ತಂತಮ್ಮ.
ಕೆಳಗೆ ಕೆಳಗೆ—ಕೆಳಕೆಳಗೆ.

* ವೀಪ್ಸೆಯೆಂದರೆ ಒಂದನ್ನೂ ಬಿಡದೆ ಇರುವುದು.